

Mladika

ŠKOLNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Trieste - dicembre 1997

L. 4000

ISSN 1124 - 657X

67

117 986 1997

701403,10

COBISS ©

10-97

MLADIKA 10

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLI.

1997

KAZALO

Srečen prvi Božič!	225
Katarina Mahnič: Skok	226
Aleksander Furlan:	
Ana sama lučka	227
Vinko Beličič: Z glasbenikom	
Lipovškom po pismih	228
Bruna Pertot: Moli, noč	229
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	230
Pod črto	232
Bruna Pertot: Božični poljubčki	234
Vinko Lipovec:	
Baragov dom v Clevelandu	236
Ivo Jevnikar:	
Padalec Blaž (II. del)	238
Neva Zaghet:	
Intervju z Markom Sosičem	241
Martin Silvester:	
Stanislava Adamič: Pesmi	243
Antena	246
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdemska literatura (Boris	
Pangerc, Izidor Predan)	253
Ocene: Razstave: Maks Fabiani,	
Paolo Pascutto (Magda	
Jevnikar); Knjige: Ob pridi-	
gah in traktatih mojstra Eck-	
harta (A.R.)	255

Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh

Priloga: RAST 116-97

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 4.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 35.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 35.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 40.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

RADIO TRST A

Zelo redno poslušam slovenski radio Trst A že dolgo let. Ne spuščam se v vsebino oddaj. O tem morda kdaj drugič, ker bi terjalo daljše pismo. Tokrat se oglašam predvsem zaradi jezika, ki je na javni radijski postaji na žalost vedno bolj ubog. Razumem, da človek ni popoln in da so napake vedno možne. Ljudje se vse življenje učimo. Toda ne morem razumeti, da se nekatere napake ponavljajo in da jih nihče ne popravi. To pomeni, da ni nikogar, ki bi popravljal, nikogar, ki bi protestiral, nikogar, ki bi dvomil. Samozavestno nekateri vztrajajo pri svojih napakah, ker jih pač nihče ne popravi. Tak primer je bil med "mlekarsko" afero izraz *traktórji*. Dosledno smo po radiu slišali ta napačni naglas. Je mogoče, da se na radiu ni našel prav nihče, ki bi na "nerodnost" opozoril? Sklepam: ali radia nihče ne posluša, ali pa je vsem, ki ga poslušajo, čisto vseeno, kaj se dogaja z jezikom.

Drugo, kar me pri našem radiu moti in je po mojem tudi izraz nekažne malomarnosti ali brezbržnosti, je to, da marsikdaj ni ne prave napovedi oddaje, ali pa še huje, da ni odpovedi. Tako ne moreš vedeti, ne kaj je bilo v oddaji, ne kdo je oddajo pripravil, ne kdo jo je izvajal. Zahteva to toliko truda? Ne. Samo nekaj reda in pozornosti. Tiste pozornosti, za katero se nam nekateri napovedovalci zahvaljujejo, ko končajo z branjem poročil.

M.R.

Cene v letu 1998

Prihodnje leto bo posamezen izvod stal 5.000 lir, celoletna naročnina za Italijo in Slovenijo bo 40.000 lir, za druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti pa 55.000 lir.

Uprava

*Vsem bralkam
in bralcem doma
in po svetu želimo
vesel Božič in srečno
novo leto 1998.*

Uredništvo in uprava
MLADIKE

SLIKA NA PLATNICI: Zasnježene stezice na Dolenjskem.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Šferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Brunna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Nadja Roncelli, Peter Rustija, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Srečen prvi Božič!

Voščilo, ki ga berete v naslovu, je preprosto in ne potrebuje razlage.

Namenjamo ga vsem otročičem, ki jih lani ob tem času še ni bilo na svetu in se njihovo drobno življenje prvič srečuje s praznovanjem nekega Rojstva pred skoraj dva tisoč leti.

To voščilo je seveda brez meja. Čez vse vzporednike in poldnevneke želi zaplavati, na vse celine naj sega in pred ničemer se naj ne zaustavi. Vse drugačnosti v mišljenjih in verovanjih naj ne zmanjšujejo dobre misli, ki prihaja z betlehemskim predznakom, pa samoumevno spoštuje tudi vse druge. Kdor Božiča ne pozna, ima v svojem besednjaku zagotovo kaj takega, da si lahko po svoje prevede skrivnost, v imenu katere so zapisane te besede. Njihov namen je nad vsemi jeziki in nad vso zamotano bogatijo našega planeta, na katerem potujemo skozi prostor in čas, ki ga mnogi pojmujejo kot uvod v večnost.

Srečen Božič, vsi otroci sveta v prvem letu vašega bivanja!

Pred vami je življenje, katerega dolgost ne pozna nihče, razne Tistega, ki ga Betlehemčani pišejo in izgovarjajo z veliko začetnico. Pred vami je vse dobro in vse hudo, kar nam meljejo mlini življenja. Čakajo vas pomladi in zime, pesmi in solze, prijatelji in sovražniki, ure sreče in obupa, svatbe in pogrebi.

Čaka vas svet, ki bo drugačen od našega. Ampak ne bojte se ga, ne menite se za bojzani, ki jih boste ob odraščanju opazili na nas. Tudi mi se nismo bali, ko še ni prišel čas pravega zavedanja, in smo imeli pravico do metuljev, sladoleda, prvega oziranja v zvezdno nebo, materinega božanja, ukradenih hrušk in nagajanja v šoli.

Ničesar se ne bojte, saj bo vse tako, kot je vedno bilo. Že res - metuljev bo mogoče manj, pravijo zaskrbljeni ekologi. Mogoče se bo zares razširila tista luknja, ki ji učeni ljudje pravijo ozonska. Morebiti bodo pred vašimi šolami oboroženi stražniki, ki bodo prežali na zločince s smrtonosnimi bombami. Mogoče boste v času že po letu 2000 imeli v ročicah strojčke z vragolijami, ki si jih mi sploh ne predstavljamo. Mogoče se boste prevažali s helikopterčki, ki ne bodo dosti večji od skavtskega nahrbtnika.

Vse je mogoče, naša fantazija se nerodno opoteka, ko si skušamo okorno predstavljati, v kakšen prihodnji svet bo šla vaša pot. Kjer pa odpove predstava, naj spregovori ljubezen in z njo vedro upanje. S tem pa se vračamo k voščilu za vaš prvi Božič.

Vse bo lepo tudi v vašem času, dragi otroci sveta. Lepo in hudo, ampak vaše bo. Vaše bodo jagode v gozdu in krivice po hudobni misli in roki; vaše bodo svetle sanje in težka spoznanja, vaši bodo klici veselja in klici na pomoč.

Predvsem pa bo vaš odločilni spopad, ki čaka vsakega človeka. Spopad med slutnjo dobrega in prišepetavanjem mračnega. Tam boste, kot mi in vsi pred nami, odločali, katera stran naj zmaga.

Naj zmaguje Dobro Moštvo, in vi bodite v njem. Zabijajte gole ljubezni, od nje ni še nihče imel škode. Pa še pogum pride zraven kar mimogrede, in ponos in veselje seveda tudi.

Srečen Božič, vsi otroci sveta v tem prvem decembru vašega starta v življenje!

Saša Martelanc

11798

Ves adventen čas sta se Blaže in Nežica svetih božičnih dni veselila in za jaselce pripravljala. Blaže dobi brezove gobe, in Nežica po nedelah zvečer golobce in zvezdice rezla. Na božično bilo jima oče v koti nad mizo polico naredijo. Blaže čeden hlevček ali štalico postavi, ki je bila s slamico prav fletno pokrita. V štalico napravi podobe božjega deteta, Marije in svetega Jožefa, iz popirja izrezlane, pa na les prilimane. Nad hlevcom je pozlačena zvezda plavala. Krog je vse zeleno beršelnina, ki ga je iz starega grada prinesel. Med zelenjem so bile ovčke in pastirci; tudi volk je v koti stal. Od stropa so beli golobci, pa pozlačeni orehi viseli. Nad mizo je nar večji golobec na žimi plaval, in kedar kdo vrata odpre, se golobec na mizo spusti.

Anton Martin Slomšek:
Blaže in Nežica v nedeljski šoli,
Celovec 1857

Skok

Katarina Mahnič

Govorili so, da je lepa kot slika. Že ko je bila čisto majhna, se je barva povodca, na katerem je prepeljavala svojega kužka, morala ujemati z barvo čevljev in brezhibno zlikana oblačila ji je mama zamenjala večkrat na dan (takoj ko so nehala biti brezhibno zlikana). "Kakšen angel!" so zdihovale tete nad njenimi svetlimi, lesketajočimi se kodrčki in stricem so se skrivoma cedile slin ob misli, kakšne utegnejo postati že tedaj čvrste, lepo oblikovane nožice. V šoli je bila osamljena; deklice so se je izogibale, saj so se v njeni družbi počutile neopazne in nepomembne, v senci skratka, ne vedoč, da tudi fantje z njo nimajo kaj početi. Nikoli ni pod klopjo našla zganjenega lističa z ljubezensko izjavo, še vlažnega od potnih, tresočih se rok, nikoli je ni na poti domov spremljal kdo, ki bi jo skušal poljubiti za kakšnim drevesom, nikoli ni v morju nikogar 'tako nesrečno zanesel val', da bi se dotaknil njene gole kože... Nikoli.

Razvila se je točno v to, kar so ji vsi napovedovali - popolno lepoticco. Visokorasla, medenolasa, dolgonoga, ravno na pravšnjih mestih zaobljena, z zdravo, gladko poltjo in obrazom, ki je kar vpil po upodobitvi, je zbujala pozornost in spravljala v zadrego, ne da bi sama karkoli imela od tega. Ja, kot slika, je razmišljala. Visi v prostranem, svetlem galerijskem prostoru, od vseh občudovana, a predragocena, da bi kdo tvegala njen nakup in zaživel z njo v nezavarovani domačnosti dnevne sobe. Hrepenela je po navadnosti, a hkrati nezavedno delovala v skladu z obnašanjem okolice. Kot lutka. Kot bi pritiskal na gumb. Ob zori je tekla skozi izumrle mestne parke in hodila spat z mrakom. Sama. Vmes je jedla zdravo, s kalorijami neobremenjeno hrano, se oblačila svoji lepoti primerno in pridno obiskovala predavanja na umetnostni akademiji. Dokler ji ni nek profesor, ki na izpitu kar ni mogel odtrgati oči z nje, čisto odkrito dejal: "Ja, kaj pa je tebi treba hoditi v šolo, punca, ko si tako presneto lepa!" Je s tem mislil, da je škoda vsakega truda, ko bo vendar brez težav našla princa, ki jo bo nosil na rokah ali pa ji je hotel preprosto dopovedati, da lahko s svojo lepoto doseže več kot s pametjo - tega nikoli ni izvedela.

Res je bilo vsekakor drugo. Njen angelski obraz in stas sta šla za med; skrivnostno se je smehljala z naslovnic revij, z najvišjimi nakladami, vznemirjala voz-

nike zleknjena na velikanskih panojih ob avtocestah, in na televizijskih ekranih pretegovala vitke ude v reklamah za svileno posteljnino, ustekleničeno studenčnico, nežen parfum... In principi? Zdelo se ji je, da se lažje vdajajo fantaziji ob opazovanju ne tako popolnih deklet, ki so do pasu gole brezsravno stregle po barih cenjenih mestnih hotelov, in ugotovila je, da imajo moški celo v domišljiji raje otipljive stvari, da jim s svojo popolnostjo samo križa račune, jih dela zmedene. Bolj so jim bile všeč rahlo podrejene, moralno ne čisto na mestu ženske (celo majčkeno pokvarjene) - pri takšnih so bila njihova dejanja pričakovana, niso se mogli osmešiti. Ali kako? Študirala je obnašanje moških, ker je zaradi lepote pač prekinila študij in ker se ji kasneje, lepoti navkljub, nobeden ni upal približati, da bi jih lahko preizkusila v praksi. Fantki so zrastle v može, njihovo razmerje do nje pa se ni spremenilo. Njene prijateljice (bolj ljubosumne znanke) so prijatelji v družbi tu in tam odkrito in sproščeno potrepljali po zadnji plati (kot ubogljivo, voljno živinico), če pa se je kateri le s hrbtno stranjo dlani po nesreči podrsnil obnjo, je bila deležna globokega opravičevanja.

Princi v njenem življenju niso bili žabe, ki bi jih morala s poljubom rešiti ukora, ampak vzvišeni in brezspolni fotografi, ki jim poljubljanje niti na misel ni prišlo. Še najmanj s premikajočim se objektom (pa če je bil še tako estetski), ki so ga lovili v različne objektivne kamer, njihovih edinih ljubic. Kljub temu se je vedno znova zaljubljala vanje; mogoče zaradi neke čudne intimnosti v času poziranja, saj so samo oni vedeli, pod katerim kotom celo njenemu popolnemu obrazu nekaj manjka ali kako se nikakor ne sme skloniti, da njeni boki na fotografiji ne bi izpadli preširoki. Slepni in gluhi pa so bili za vse, kar ni bilo povezano z zunanostjo; nobeden izmed njih na primer ni opazil, kako čudovit smisel za humor ima, čeprav sta cele dneve, včasih celo tedne, delala skupaj. Bila je lepa in morala bi biti neumna. Če ni bila, je bil to njen problem.

Bila je urbana manekenka. Kaj bi dala, da bi jo kdaj obuli v robustne gležnarje, oblekli v ohlapen moški pullover, jo pokrili z bareto in dali pobalinsko sedet na džip sredi puščave. Ali na kamelo. Celo na drevo bi z veseljem splezala, na enega tistih častitljivih starih

evkaliptov, ki so rasli v suhih strugah rek in so v njihovih duplinah gnezdele vreščee papige. Pa so za takšne posnetke zmeraj izbrali druga dekleta. Ona je ostajala v tem zalivskem mestu, kjer sta se prek vode spogledovala bela, na jadra v vetru spominjajoča opera in mogočen železni most. Lepotica in zver. Na visokih petah, v oprijetih kostimih ali kratkih oblekicah, široko razprtih nedolžnih oči in s polnimi, malce začudenimi ustnicami je morala na vrvečih mestnih ulicah vedno znova poosebljati ranljivo in občutljivo ženskost, žejno moškega zaščitništva. Čeprav je njena nedotakljiva lepota, ujeta na fotografijah, pogosto dajala vtis trmaste neodvisnosti. Zato so jo fotografi ponavadi gnali na most, med železne traverze, betonske plošče in drvečo pločevino; s takšnim grobim ozadjem in globino spodaj je njena nežnost, pomešana s strahom, čisto drugače prišla do izraza.

Tudi s temle, s katerim je delala zdaj, sta pod večer zavila tja gor. Bil je Jud (eden izmed izvoljenih), temen in z orlovskim profilom, prezirljivo vzvišen nad vsem in vsakomer, ukazovalen, posestniški, prepričan vase in v svoj talent. Zdaj je bila njegov model, njegov objekt in to je pomenilo, da si po napornem dnevu niti pijače ni smela naročiti sama (vedno jo je izbral on, po barvi njene obleke ali šminki na njenih ustnicah, da bi morda le iztislil še kakšen enkratni portretni posnetek). Jud pač. Nebo nad mostom je bilo nakodrano z belimi puhastimi oblaki in tista topla, mehka svetloba zahajajočega sonca, rdečerumenkasta s peščenim nadihom je zlatila bele vodne sledi potniških parnikov in se odbijala od belih bleščeeh se jader opere daleč spodaj na morski gladini.

“To, to sem čakal,” je z nespremenjenim izrazom na obrazu sam sebi mrmral fotograf in hitel postavljati stativ. Nič ga ni nikoli tako navdušilo ali tako pretre-

slo, da bi se spozabil in povzdignil glas, pa naj je bila svetloba še tako čarobna ali njeno poziranje resnično perfektno.

“Sezuj sandale - ne, ne tako, nogo daj na ograjo in odpenjaj paščke. Ne desno, levo najprej. Pusti, da ti lasje zakrijejo obraz... In zdaj na hitro vrzi glavo nazaj, tako da zavihraš z njimi. Še enkrat, tako ja... pridna punca!” Ob njegovih hladnih, mrtvih pohvalah, jo je ponavadi nerazložljivo prevzela hvaležnost vdanega psa.

“Zdaj pa se primi za steber in se počasi potegni na ograjo. Samo toliko, da se nagneš čez rob. Še malo, senco imaš na obrazu, hudiča!” Celó ‘hudiča’ je izrekel v istem lagodnem tonu, vanjo pa je naenkrat šinilo nekaj čudnega, nerazumljivega; noro radostno se je bosa vzpela na ograjo, držeč se za steber slekla z bleščicami posuto jopico, pomahala z njo, se prijala za nos in v preprosti bombažni majčki, zdaj čudovito ožarjena z zadnjimi prameni sonca, skočila v globino.

“To pa je pogumna babnica!” “Skočiti s tegale orjaka!” “Fantje, kako da nam kaj takega nikoli ni prišlo na misel?!” so se glasovi kar prehitevali med seboj, ko je pogledala iz vode. Zagrabile so jo močne porjavele roke z gladkimi mišicami - veliko močnih porjavelih rok. Na krovu so se z ožganih obrazov vanjo prijazno bliskali beli zobje. Preoblekla se je v prevelike kratke hlače in široko majico, na mokre razmršene lase pa so ji posadili čepico s ščitnikom, vse v barvah njihovega nogometnega moštva. Ko se je z mrzlim pivom v roki sproščeno smejala nerodnemu moškemu dvorjenju, se je prvič v življenju resnično počutila ženska. Zaželjena.

Fotograf je bil le še negibna črna pika na v mrak toneči železni konstrukciji. Celó tako od daleč je slutila osuplo začudenje njegovega drugače kamnitega orlovskega profila.

Aleksander Furlan

Ana sama lučka

*Zmjeran krajše so dnjeve jen duge noči,
bledo sunce nima več prave moči.*

*Listje nabjera se u kuöte,
vre zjebe, n's trjese po žuöte.*

*Une dan sem razžago an kjep drvi,
same lepe jen suhe, de ne bo kadelo,
de ne be u hiše po dime smrdelo,
žgale jen souzele uöči.*

*Stric bo prnjeso bučko vina,
jo dal gret blizek kamina.*

*Po večjerje an požjerk se prlježe,
še mutastem jezek razvyježe.*

*Jaselce smo vre prej se nardile;
zvezdo srebrno na dreuček,
uasla jen kravo pej u hleuček.
Pastjerje po mahe lepu razdelile.*

*Lepe so take večjere,
srcje je kruatko, duša je u mjere.
Nocuöj je Buažeč, u narvyče teme ana lučka brli,
de truöšta poštene jen duabre ledi!*

Vinko Beličič

Z glasbenikom Marijanom Lipovškom po pismih

Vinko Beličič

Marijan Lipovšek

Datirano 21. septembra 1987, sem prejel iz Ljubljane dolgo priporočeno pismo glasbenika Marijana Lipovška. Moj naslov mu je dal Pavle Merku, od katerega sem že prej slišal, da so Lipovšku gori zavoljo mojega imena delali težave.

Kako je o meni in podobnih po vojni v Trst došlih Slovincih mislil Pavle Merku, slavist in glasbenik, na šoli mi več let kolega, je zapisal v knjigi Pajčevina in kruh, ki je izšla v Trstu 1987. Nikdar ni razumel, pravi, zakaj je Ljubljana kar naprej ostro nenaklonjena nekaterim ljudem nekrvavih rok in čiste vesti, ustvarjajočim v miru z Bogom, ljudmi in oblastmi kljub upravnemu neurejenim razmeram. "Mislim predvsem na Vinka Beličiča. Zgolj iz ideoloških razlogov? To je vendar čista abota. Vinko Beličič je soustvarjalec slovenske kulture na Tržaškem od leta 1945 do danes, postal je eden pesnikov, ki umejo opevati Kras iz notranjih globin, ima kot slavist velike pedagoške zasluge. Ljubljana pa vztraja pri večnem ostrakizmu proti njemu: ljubljanski skladatelj ne sme objaviti uglasbitve Beličičeve lirске pesmi; pri Tržaških kulturnih dnevih si Ljubljana privoščič ob Beličičevi knjigi nerodno sprožen in še nerodneje utemeljen incident. Čemu?" (126/7)

Prvo Lipovškovo pismo (od trinajstih) se je - ob nekaterih izpustitvah - glasilo takole:

"Spoštovani gospod profesor,
ne bi Vas smel tako nazivati, zakaj ne poznam Vas drugače kakor pesnika-ustvarjalca in seveda le po Vaših pesmih; žal ne osebno, dasi sem o Vas precej povpraševal. Ker pa le redko prihajam na slovensko ozemlje, ki je v Italiji, nisem imel nikoli priložnosti, da bi Vas srečal. - - - Mislim, da je bilo leta 1944, ko sem bral Vaše pesmi, ki so tedaj izšle v založbi Ljudske knjigarne v Ljubljani. Zelo so mi bile všeč, najbolj pa me je prevzela prva, po kateri ste zbirki dali ime, Češminov grm. Vedel sem, da bom to nekoč bržkone komponiral, se pravi, postavil besedilo v kak ustrezni glasbeni medij.

Ko pa sem veliko let pozneje iskal primerne pesmi za skladanje zborov - bližala se je tridesetletnica zboru RTV Ljubljana in kakor druge skladatelje, so pozvali tudi mene, naj jim za to priložnost kaj novega pošljem, sem v nekem zborniku - - - precej presenečen zagledal nekaj Vaših pesmi. Nisem Vas prosil za dovoljenje. To bi se spodobilo, čeprav vsaj pri nas ni to navada, a nekateri pesniki nepopustljivo vztrajajo pri tem. - - - Izbral sem pet Vaših pesmi, jim dal - le pri sebi in na svojem rokopisu naslov: Pet pesmi o naši deželi - in jih poslal radijskemu zboru. Toda v tistih letih (1976) so bili vodilni v RTV in seveda tudi drugod zelo "alergični" na take zadeve, za njimi pa poslušno tudi glasbeniki, da o uradnikih sploh ne govorimo. Ker sem zvedel za negotovanja, sem stopil k tedanjemu uredniku glasbenega oddelka, Marjanu Vodopivcu, ki sem ga poznal že desetletja. - - - No, Marjan Vodopivec - - - je le molčal, saj drugega tudi najbrž ni smel - čakal je pač na to, kako se bodo odzvali na moje dejanje (tj. komponiranje Vaših tekstov) višji mogočnejši. Seveda sem povedal, da Vas (žal) ne poznam, da nisem nikoli govoril z Vami, kar bi seveda ne bilo ne prestopok ne zločin, pač pa sem s tem hotel povedati, da so mi bile pomembne samo pesmi in njihova vsebina. Vendar sem iz ozračja, ki je nastalo okrog mene, čutil, kako gledajo na pesmi - in seveda na mene." - - -

Od vseh, ki so bili proti njemu, imenuje Lipovšek enega samega: že pokojnega Rada Simonitija, svojega nekdanjega slušatelja na Akademiji, a kasneje "persono grato" v glasbenem okolju. In nadaljuje: "Pesmi so: Češminov grm, Jutro v gorah, Povožena ptica, Dogorevanje in Nevesta. Če bi bile primerno interpretirane, vem, da bi uspele, prav v zvezi s tako pomembnimi teksti, z vsebino.

'Zveza kulturnih organizacij Slovenije' izdaja tudi zборе, posamezne in še revijo Naši zbori. Že pred leti sem vprašal, ali ne bi bilo mogoče tam teh pet zborov natisniti. - - - Seveda so bili pametnjaki med programskim odborom za to, nekateri pa so mi sveto-

vali, da naj bi šel k Fr. Šetincu, znanemu politiku in, mislim, tudi idejno odločujočemu človeku. - - - - - Vendar bi kaj takega za svoje skladbe nikoli ne storil, dasi mislim, da bi bil uspešen. Toda raje naj gre vse skupaj v pozabo (mislim, začasno), kakor da bi se ponižal in kaj takega izmoledoval.”

V nadaljevanju pa Lipovšek že poroča, da bo čez kaka dva meseca izšla njegova monografija zborov, med njimi tudi Pet pesmi o naši deželi; in zato si želi moj pristanek. Ko se ogorčeno spomni, kako so mu pri ZKOS pred časom predlagali, da bi pesmi objavil brez mojega imena, se s pismom nagne proti koncu.

“Mene so pesmi zelo ganile in me seveda še danes. Ne vem, če bom dočakal, da jih bom slišal izvedene, zelo si pa želim, da bi jih slišali tudi Vi, čeprav nič ne vem, kako teče Vaše življenje in kaj bo nam vsem prinesla prihodnost. - - - -

Samo to še želim povedati, da so mi bile Vaše pesmi izmed vseh, kar sem jih takrat pregledal, največ vredne, res pomembne v svoji človeški in ustrezno v pesniški vsebini. So najbolj iskrene, resnično doživete pesmi, kar sem jih po vojni spoznal v tej tematiki.”

Marijan Lipovšek je bil v 78. letu življenja, a jaz tri leta mlajši. Kaj mi je njegov glas iz Ljubljane pomenil, pove moj odgovor 25. septembra '87.

“Včeraj sem prejel Vaše dolgo, iskreno in vsepovedno pismo. Globoko me je prevzelo in začutil sem veliko spoštovanje do Vas. V nečem sva si podobna: ostajava zvesta sama sebi, pokončna človeka - in potrpežljiva. Nase bi lahko obrnila Župančičev verz: Kar je čilega, to obvelja!

V čast mi je, da ste iz mojega lirskega opusa izbrali in uglasbili petorico pesmi, in srečen sem, da ste izbrali tiste, ki so tudi meni zelo pri srcu. - - - - - Jaz od maja '45 nisem več videl Slovenije, toda - živeč vseh zadnjih 42 let “na pragu” - zvesto in prizadeto spremljam vaše življenje. Obiskovalci, RTV, časopisi / revije / knjige me ohranjajo povezanega z domovino in kar naprej zalivajo korenine mojih skrbi zanjo, pa obenem tudi upov. Nocojšnji obilni dež je namočil izmučeno zemljo; svetloba in vročina letošnjega dolgega poletja se bosta počasi polegli. Jesen s svojo milino mi bo pomogla, da uresničim, kar se mi zdi pred koncem življenja še potrebno: da zberem, pretipkam in kronološko razvrstim vse svoje pesmi iz 55 let dolge dobe - in da jih zvežem v knjigo z naslovom “Pesem je spomin”. Radoveden sem, kakšno podobo bom imel pred sabo, a gledal bom v nji najlepše momente svojega življenja.” - - - - -

Tudi Marijan Lipovšek mi je odgovoril takoj po prejemu mojega pisma. Zvedel sem, da bo proti koncu leta njegova antologija zborov dotiskana. “Zanimivo, da tisk vodi tam Mitja Gobec, sin partizanskega skladatelja Radovana, sina pa mi vsi - to je, še kolikor toliko ‘normalni’ sodelavci pri teh tiskih - zelo cenimo.

Ni le odličen, natančen in skrben delavec, temveč tudi sicer zelo razumen, mlad mož, ki ga imamo radi. On - - - - - je bil od vsega začetka, to je, odkar sem se tam z Vašimi pesmimi - mojimi skladbami - prvič oglašil, takoj za to, da jih objavimo.” Na koncu pisma je potožil, da je že skoraj leto dni vdovec. “Žena mi je bila v veliko pomoč. Sedaj je ni več. Umrla je 1. decembra lani, in je nenadomestljiva. Bila je izreden človek, izreden.”

Na svečnico, 2. februarja 1988, so imeli v Ljubljani “promocijo” trije glasbeniki: Marijan Lipovšek (v 79. letu), Tonej Ravnik (95) in Zdravko Švikaršič (pred nedavnim umrl, ko je dočakal 101 leto). Hkrati s tem sporočilom sem dobil tudi knjigo Lipovškovih zborov. “Dr. Cuderman, duhovnik, ki dosti uspešno in izredno agilno vodi kar dva ali tri zборе, mi obljublja izvedbo za letošnji junij.” Po tiskovni konferenci je imel veliko dela, ker je iz Nemčije in Avstrije prišla hčerka Marjana, slovita mezzosopranistka, zavoljo podelitve velike Prešernove nagrade.

Lipovškova knjiga mešanik in moških zborov je na 72 straneh prinesla 19 uglasbitev slovenskih lirskih pesmi, ob mojih petih tudi 4 Kosovelove in 2 Murnovi. Gledal sem partiture in se kot absoluten laik samo smehljaj. V mojem zahvalnem pismu 15. februarja '88 je lahko bral: “Zdaj spoštljivo prelistujem Vašo knjigo, ki je zame - laika v glasbeni teoriji - ena sama skrivnost prepletajočih se melodij. Verujem pa, da so to zrna, ki bodo razodela svoje bogastvo, ko jih pravi zborovodja obudi v življenje.”

Bruna Pertot

Moli, noč

*Tu je noč
in tu so hiše.
Zreta v zaprta
vrata,
govorita vse
redkeje,
govorita vedno
tiše.
Ona z vlečko
rahlo stkano
iz snežink
in iz meglice,
oblačilo Nje -
svetloba -
kakor jadro
v bok napeto:
to je noč,
ko spet na zemljo*

*v sebi nosi
trikrat sveto...
On pa tiha,
nema priča:
varno spremlja
Njo in Dete
v svet teme,
praznine,
nič.
Moli, noč,
moli, srce,
nocoj so angeli
pred vrati:
s seboj imajo
luč in srečo
za vsakogar,
ki jim odpre.*

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je pri znani založbi Zanichelli v Bologni izšel Slovensko-italijanski slovar (Dizionario compatto sloveno italiano - italiano sloveno) prof. Diomire Fabjan Bajc...
- da so slovenske oblasti na zahtevo ribičev dovolile omejen odstrel kormoranov, ptic, ki na veliko uničujejo ribje bogastvo v slovenskih rekah...
- da je v podlistku ljubljanskega verskega tednika Družina dr. Andrej Capuder začel objavljati svoj zanimivi Pariški dnevnik iz let, ko je bil slovenski veleposlanik v francoski prestolnici...
- da je po petnajstih letih izhajanja revije Celovski Zvon v načrtu preselitev te publikacije iz Celovca v Ljubljano...
- da je bavarsko Vrhovno sodišče podprlo leta 1995 sprejeti zakon, ki določa, da mora biti na stenah bavarskih šol obešen križ...
- da je profesorica Antonija Bernard, Slovenka, ki je v Parizu učila ruščino na Institutu za vzhodne jezike, izdala v znani zbirki Que sais-je? (Kaj vem?) knjigo o Sloveniji...
- da je prefekt Kongregacije za verski nauk kardinal Ratzinger povedal, da bodo znanstvenikom odprli tajni arhiv te kongregacije...
- da je papež Janez Pavel II. ustanovil v srcu Evrope novo škofijo, in sicer v mali državi Liechtenstein (30.000 prebivalcev, 22.000 katoličanov, 10 župnij), s tem, da jo je odcepil od škofije Chur v Švici...
- da iz ankete, ki jo je Il Corriere della sera napravil med 80 znanimi italijanskimi kirurgi ("Doktor, ali verjamete v Boga?"), izhaja, da se jih je 54 (67%) izjavilo za verne, samo 15 pa (19%) za neverne...
- da je novi nobelovec za literaturo Dario Fo pred odhodom na nagraditev v Stockholm v intervjuju reviji Famiglia cristiana izjavil: "Na svoj način sem religiozen človek"...

V dolgem in vsebinsko bogatem pismu konec istega meseca februarja '88 se mi Marijan Lipovšek najprej opravičuje, da je v pesmi Dogorevanje prvi verz "Svetli oljčni pepel primorskih let" spremenil v "svetli oljčni pepel življenjskih let." Prosil bi me bil dovoljnejše za to spremembo, pravi, "če ne bi bilo takšnih meja med nami". "Spremenil pa sem besedo zato, ker je pomen tako bolj univerzalen." In nadaljuje: "Da so moji notni zapisi za Vas hieroglifi, je razumljivo. Sicer nikakor ne komponiram 'sodobno' in veljam za reakcionarne skladatelja - kar me prav nič ne moti - vendar je glasbeni tekst precej zapleten, zato tudi težko izvedljiv. Upam, da bo dr. Cuderman (od komornega zbora RTV) enkrat v začetku poletja ali jeseni to izvedel. - - - - - Rad bi Vam pojasnil, da res nisem šele sedaj stopil v ospredje našega glasbenega sveta. Sedaj pač že odhajam. Našim' oblastnikom' zase ne morem očitati, da bi mi potem, ko sta minili prvi dve leti po koncu vojne, prizadeli kaj hudega. Imel sem odprto delovanje v RTV, več kot petnajst let sem vodil Edicije DSS, kjer smo takrat izdali več kot 400 skladb, osem let sem bil na čelu Slov. Filharmonije, od koder sem odšel na svojo željo. Nemoteno sem predaval na Akademiji in na Fil. Fak. naše univerze, seveda pa sem vselej stal ob strani, nikoli se nisem vmešaval v politične zadeve, saj jih sploh nisem razumel, toda trdno sem ohranil svoj življenjski nazor, za katerega so sicer vedeli, da nikakor ni materialističen, kaj šele marksističen. - - - - - V splošnem so bili dobro sprejeti moji prevodi iz gorniške književnosti (Kugy in drugo) ter iz glasbenega sveta (Dermota, Mozart, Bernstein). - - - - - Za svoje koncertno delo sem pred 14 leti prejel (veliko) Prešernovo nagrado - in vse to, ne da bi se količkaj udal političnemu oportunitizmu. - - - - - Če pa bi bil odšel v partizane, bi se prav gotovo v kaj zapletel - ne glede na to, da komunizmu nisem verjel, zlasti sovjetskemu ne. In vendar sem bil v skupini petih glasbenikov, ki so jih leta 1955 poslali v Sovj. Rusijo kot glasnike - seveda izključno na glasbenem področju -, ko sta Bulganin in Hruščov po Informbirojskih dogodkih hotela spet navezati stike z Jugoslavijo. - - - - - V veliko zadoščenje bi mi bilo, če bi bili ti zbori na Vaše prelepe pesmi izvedeni, posebno pa, če bi jih tudi Vi slišali. Sicer najbrž niso taki, da bi kar prvi hip zlezli človeku pod kožo - posebno avtorji pesmi imajo povsem upravičeno svojo predstavo o svojih pesmih in njihovem pomenskem naglašanju in ubranosti - vendar bi jih s ponovnim poslušanjem (radijske izvedbe na mgt. traku) nemara lažje sprejemali. Saj bi se videlo." - - - - - Ob pozdravih na koncu pisma: "Želim zdravja, sreče v družini, toda Vaše situacije si niti predstavljati ne morem, tako se mi zdi težka in krivična."

O kresu 1988 se je radijski komorni zbor z dirigentom dr. Mirkom Cudermanom predstavil v Veliki fil-

harmonični dvorani v Ljubljani. Na sporedu je bilo tudi mojih Pet pesmi o naši deželi. Za ta koncert sta se zanimala še dva druga kraja - in ga tudi slišala: Zemono pri Ajdovščini in Kanal ob Soči. Jaz, žal, nisem mogel nikamor čez mejo, ker so mi manjkali vsi potrebni dokumenti. Na Lipovškova tozadevna sporočila, v katerih se je komaj vzdrževal ostrih besed o zablodah njihovega režima, sem mu sredi junija '88 kot odgovor na njegovo izpovedno pismo tudi sam povedal to in ono o sebi.

"Sporočam Vam, da so v tisku moje zbrane pesmi (215 naslovov) od 1932 do 1986: PESEM JE SPOMIN. Knjiga na 240 straneh bo dotiskana, če že ne ta mesec (zdaj smo pred volitvami), pa najkasneje julija. Med ljudi pa jo mislim dati takoj prve dni septembra, ko bo moj 75. rojstni dan - Bog mi ga daj doživeti! - mimo. Med prvimi, ki jim bom knjigo poslal, boste Vi. Občutek imam, da bo ko pečat na moje življenje. - - - - - Konec maja sem stopil v 4. leto čakanja odgovora na 4. prošnjo za italijansko državljanstvo. Poniževanje, ki ga sicer prenašam s krščansko potrpežljivostjo, si bom ublažil s pesmimi celega svojega življenja v eni knjigi. Si predstavljate moje veselje? - - - - - Žena in jaz kot apolida živiva praktično internirana v naši republici - ki pa je seveda prostrana in tudi več ko dovolj svobodna za najine potrebe. Predstavljajte si, da ona kot jaz redno bereva vaše liste in gledava vaš TV dnevnik. - - - - -"

Sredi septembra '88 je prišlo novo Lipovškovo pismo. Kot navdušen gornik je bil nekaj tednov v Bohinju, kjer je imel najet pastirski stan; od tam je odšel v Avstrijo, kjer je hčerka Marjana nastopala v operi Samson in Dalila; in končno je zavoljo bronhialnega katarja preživel nekaj časa ob morju. Po tem opravičevanju za zamudo prehaja na jedro.

"Pesmi so bile dobro sprejete, pri tem mislim seveda tudi na besedilo. Ne smeva pa pričakovati, da bo to delovalo kot kakšna senzacija - saj tudi mišljeno in ustvarjeno ni bilo tako, seveda. Vedel sem vnaprej, da bodo le skrajno redki zares razumeli lepoto in pomembnost besedila, glasba pa je že tako zelo osebna zadeva, da le skrajno zadeta, prepričljiva interpretacija posreduje skladbo, kakor je treba. Dr. Cuderman je zame kajpak nadvse pozitivna in seveda koristna osebnost, zelo sem mu hvaležen, ker razume in podpira tako novo - ne 'moderno' - glasbo. - - - - - Sicer pa najbrž dobro veste, da Slovence pretresajo danes vse drugačna vprašanja in da dogodki na umetniškem področju ostajajo v ozadju. Pomembni so le toliko, kolikor pomagajo k močnejši zavesti narodne biti. V tem pa, če kdo hoče ali noče - so bili prav Vaši teksti tudi z mojim naključnim naslovom, ki ste mi ga dovolili (tj. Pet pesmi o naši deželi) - kot nalašč. - - - - -"

Na študijskem tečaju "Draga 1988" na Opčinah sem mladega znanca iz Ljubljane prosil, naj bi moje

zbrane pesmi - dal sem mu tri izvode - odnesel na nekaj ljubljanskih naslovov: Marijanu Lipovšku v Gosposko ulico 10 ter na uredništvu Družine in Razgledov. Že dan po prejemu knjige mi je Lipovšek poslal tole pismo:

"Včeraj dopoldne (sobota 17.9.88) mi je neki mlad mož prinesel na stanovanje Vašo pred nedavnim tiskano knjigo "Pesem je spomin". - - - - - Zahvaljujem se Vam za to lepo darilo (s posvetilom) in z veseljem povem, da me - kolikor sem jo od včeraj do danes lahko pregledal - ni razočarala, temveč nasprotno, potrdila je vse najboljše mnenje in visoko ceno, ki sem jo prisojal Vašim pesmim. Seveda nisem mogel od včeraj do danes vsega prebrati. Natančneje pa sem prebral Vaš predgovor, o katerem mislim, da je izredno sporočilo človeka z velikim srcem in veliko dušo, pa tudi z docela zreliimi življenjskimi spoznanji. Obenem človek s težkimi, a pomembnimi doživetji. - Odkrito povem, da sem bil pretresen ob taki usodi, pa tudi od odzivov na to usodo, ki se sedaj zrcalijo tudi v teh pesmih. - Naj bi Vam bili življenje - ali usoda ali naš ljubi Bog Oče do konca naklonjeni."

V dodatku k temu je izrekel ostro misel in obžalovanje ob dejstvu, da so v novi Enciklopediji Slovenije izpustili moje ime. On sam, pravi, pri njej sodeluje "zaradi Dragotina Cvetka, ki je bil od vseh, ki so se vračali iz NOB, edini, s katerim se je sploh dalo govoriti."

Na to pismo in na božično voščilno razglednico sem se Marijanu Lipovšku zahvalil sredi decembra '88 s kratkim pismom.

" - - - - - Na 'sklicu zamejskih pesnikov' v Gorici 2. dec. sem prebral Povoženo ptico... in vsa navdušena mi je potem nekdanja mlada kolegica pravila, kako jo je ta pesem med vsemi najbolj očarala v Zemonu. Nekaj bo od nas 'v tujini' le ostalo; pride čas, ko se bo molk preklal. Deset dni pred sv. večerom se mora srce začeti umirjati. Zdaj naj skrb, žalost, bolečina, jeza, naveličanost molčijo. Kmalu se bojo začeli daljšati dnevi leta 1989 z novimi upi, z novim pogumom, s še večjo utrjenostjo. - - - - -"

Minilo je novo leto najinega življenja. Lipovšku sem 24. jan. 1990 z Opčin poslal tole pismo-čestitko: "Dragi gospod profesor! Gledate me, osemdesetletnik, iz današnjega Dela. (Kot Vas jaz, tri leta mlajši, gledam z ovitka knjige, če jo kdaj odprete). V upanju, da dočakam uro, ko si bova lahko živa segla v roko v Sloveniji, Vam od srca čestitam z najboljšimi željami!"

Mesec dni nato - konec februarja '90 - sem prejel njegovo ganljivo zahvalno pisemce. "Bolj kot nase mislim na druge in na usodo - kakor koli temu že rečete - naše uboge Slovenije. In nič nimam upanja, da si bova lahko segla v roke, kakor si tega želim. Vso zmedo, prikrivanja in čudne, slabe ali celo zle namene od tu bolj čutim, kakor se kažejo čez mejo..."

Ta Lipovškov rahli pesimizem se seveda ni skladal z mojo nestrpno radostjo, saj sem v zgodovinskem letu 1990 od vsega začetka spremljal politično odmrzovanje v Sloveniji. Za Božič tistega leta sva si spet izmenjala prazniška voščila. In ko se je leto 1991 nagnilo h koncu, mi je na razglednico francoske šole UNICEF "za blagor otrok vsega sveta" napisal tole voščilo: "Nikoli ne bom pozabil ne Vas ne Vaših pesmi - bodite božično pozdravljeni z željami miru, notranje in zunanje harmonije in zadovoljstva ob vseh Vaših dragih."

Takoj naslednji dan, na Silvestrovo '91, sem Marijanu Lipovšku naposled lahko napisal optimistično pismo. Februarja tistega leta sem se bil namreč z italijanskim potnim listom v rokah spet vrnil med ljudi z vsemi pravicami. Konec je bilo desetletij življenja v drugi kategoriji. - - - - - "Vaše voščilne besede so prišle ko glas iz nekega drugega časa: spočitejšega, lepšega, mirnejšega, z nekimi čistim, nedotaknjnim upanjem v sebi. Hvala Vam od srca! Kdaj sta minili "leto odmrznitve" 1990 in "leto plezanja po strmini" 1991? - - - Letos sem bil dvakrat v Beli krajini in štirikrat v Ljubljani - a vselej takorekoč na eno sapo.

Enkrat po Novem letu bova s sinom pripeljala na Založbo slovenske knjige Mihelač (Cesta VII. korpusa) 90 izvodov mojih pesmi ("Pesem je spomin"), kolikor mi jih je še ostalo. Zdaj, ko ni več nobenih političnih ovir, naj gre najboljše, najiskrenejše, kar sem mogel ustvariti, med moje rojake v matični Sloveniji. Ob tisti

priložnosti se bom skušal srečati z Vami in Vam, kot sem zmeraj upal, končno stisniti roko. Naj Vam leto 1992 prinese vse, kar si sami želite: čvrstost duha in telesa!"

Dogovarjanje z založbo Mihelač pa ni uspelo in moj načrt, preostalo zalogo svojih v samozaložbi izdanih zbranih pesmi odpeljati v Ljubljano, je šel po vodi. Tako se tudi upanje, da se bova končno osebno srečala z Lipovškom, ni izpolnilo.

Zadnji njegov glas je prišel na Gasparijevi božični razglednici 1992 - zdaj že s slovenskimi znamkami. Voščilo sreče "v krogu... dragih, ki jo vsi potrebujemo, in še kaj ustvarjanja - temu sem se moral jaz kar odreči, zaradi oči, malo tudi zaradi sluha. Tako je to na stara leta, pa samo da srce ne žaluje preveč za minulimi radostmi, in bo že šlo, do konca, ki ni daleč."

Moje zadnje pismo Marijanu Lipovšku v Ljubljano, osmo, je odšlo z Opčin 7. jan 1993. "Sinoči je moški kvartet iz Kopra / Izole 'Capris' nastopil z božičnim koncertom v naši župni cerkvi. Prevladovale so črnske duhovne pesmi. A zadnja je bila Sveta noč. Moj Bog, sem občutil, že spet je en Božič minil - - mi pa kar naprej s svojimi zmeraj višjimi leti! Tudi jaz sem zdaj v osmem deceniju. In številka 8 (izrisal sem jo z enakima krogcema) me spominja na klepsidro. Zmeraj bliže je ura, ko se bo pesek iz gornje polovice ves izsul v spodnjo. Hvala Vam za prisrčno voščilno kartico! Seveda tudi jaz čutim starostne nadloge, a se jim upiram. Hodim v mestno knjižnico in skušam ohranjati zvezo z

pod črto

Za katero oblast se Cerkev bori?

Zapis v rubriki Pod črto z naslovom "Bogoslovci" v naši prejšnji številki je spodbudil bralce k razmišljanju o vlogi Cerkve v sedanjem svetu. Med odmevi smo izbrali pismo sestre Tereze, ki ga tu objavljamo.

Cerkev je duhovna zgradba, je skrivnostno Kritusovo telo, katerega udje smo vsi krščeni. Kristjan, ki ne sprejema Cerkve, ne sprejema niti Kristusa in tistega, ki ga je poslal - Očeta. Cerkev je ustanovil Kristus. Cerkev je božja zgradba, čeprav vklenjena v slabotnih človeških rokah. Cerkev ima nalogo oznanjati Kristusov nauk in se boriti za resnico in pravico vsakega človeka. "Skuša zavladati". Kristus je odgovoril Pilatu: "Moje kraljestvo ni od tega sveta. Ko bi bilo

moje kraljestvo od tega sveta, bi se moji služabniki bojevali, da ne bi bil izročen Judom, toda moje kraljestvo ni od tod." (Jn 18, 36-37). Cerkev se stalno pogloblja v Kristusov nauk in to tudi uči. Vsak kristjan, ki si vzame vsaj malo časa za branje Božje besede, za študij koncilskih odlokov ter bere papeževe enciklike in dokumente, ki jih izdajajo škofje na raznih sinodah, bo razumel poslanstvo Cerkve. Osebno nisem v njih zasledila kake želje Cerkve po vladanju. Hvala Bogu, da imamo tudi mi Slovenci v zamejstvu in v domovini pokončne, svete pastirje. Škofje so veliki duhovniki, maziljeni z oljem Sveteга Duha. So kakor preroki, ki nas stalno učijo in opozarjajo ter vodijo po pravi poti k Bogu. Toda mi, moderni kristjani, si damo raje na-

polnjevati ušesa in srce le z duhovno "bogatiijo", ki jo nudijo razna komunikacijska sredstva ter se kultiviramo samo z laično literaturo, kjer ni sledu o Bogu, kjer je večkrat laž in prevara. Tako ni čudno, da se sramujemo, da smo kristjani in da pripadamo Cerkvi ter smo sposobni samo kritizirati in metati kamenje v naše pastirje. Toda oni ne bodo umolknili. Branili bodo resnico, božje zapovedi, ki jih je Bog dal človeku. "Poslušaj, Izrael: Gospod je naš Bog, Gospod edini! Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vso močjo! Te besede, ki ti jih danes zapovedujem, naj bodo v tvojem srcu. Ponavljal jih svojim sinovom in govori o njih, ko bivaš v svoji hiši in ko hodiš po poti, ko legaš in ko vstajaš. Napiši si jih na hišne podboje in na mestna vrata!" (5Mz 6, 4-9).

dogodki. Tačas čakam, kakšni bojo odmevi na knjigo 'Leto odmrznitve' (93 strani), ki je pozno jeseni izšla v Gorici. Zelo sem zadovoljen, da sem 1988 izdal vse svoje pesmi v eni knjigi - in da jo lahko komu poklonim. S spodbudnimi besedami 'drevesa umirajo stoje' Vas lepo pozdravljam in Vam želim v letu 1993 vse najboljše!"

Razgibana zadnja leta so usodno posegla v zgodovino našega naroda in ga povedla v samostojno državo. Neizogibne otroške težave, ki so ji čakale, so nam pozornost obrnile navzven. Kulturne dogodke so zasenčili politični. V hrupu se pa Muze ne slišijo. Tudi umetniki se manj iščejo. Predstavljam si Marijana Lipovška: njegovo delo, misli, čustva so le še pri hčerki Marjani, ki doživlja pevske uspehe po bližnjem in daljnem svetu.

Kadar je nebo jasno, še zlasti pa, če se je zjasnilo šele proti večeru, sonce dolgo sveti na črti zahodnega obzorja, kot bi si za slovo od dneva hotelo vse na svetu še enkrat ogledati, potem pa kar neopazno zatone. Marijan Lipovšek je umrl 28. decembra 1995; mesec kasneje bi bil dopolnil 86 let. Poslovilni obred je opravil prelat Franc Vrhunc.

Če se mi zdaj oglašča vest, da mogoče nisem vsega storil za osebno srečanje, za stisk roke in pogled v oči, me tolaži misel, da sva si v pismih prav vse povedala in da sva se za vselej našla v njegovi uglasbitvi mojih "Petih pesmi o naši deželi", ki so na magnetofonskem traku in so mi ob vsakem poslušanju bliže.

PET PESMI O NAŠI DEŽELI

ČEŠMINOV GRM

*Češminov grm, iz bregovitih tal
rastoč, posut z ostrim bodičjem,
od cvetja žolt - ob kliku in spreletu ptičjem
te veter komaj zmaje sredi trav.*

*Avgust predahne nedrja dobnav,
tedaj med skalami zakrvaviš
in s trpkimi češuljki ptiče pogostiš.*

*Ti ljuba priča mojih jasnih dni,
kako je tuje, kjer te ni!*

POVOŽENA PTICA

*Neslišno vojsko žarometov sem izzval,
pred zadnjim ciljem oslepljeno
na sredi ceste ubito te pobral,
ti moja topla, mrtva ptica
z ugaslimi očmi, na mojem srcu ti.
Nekje ihti zdravamarijo,
peruti zarje krvavijo,
na ograde zgrinja se meglica,
srce mi je od molka prebodeno.*

*O gmajna, revnejša za en sprelet,
o vigrad z enim gnezdom manj,
o pesem, ki te več ne bo!*

pod črto

"Cerkev skuša zopet odločiti o krajevni in mednarodni politiki." Ni mogoče, da bi bila Cerkev tiho, ko države izdajajo zakone, ki so proti božjim zapovedim - na primer splav - in tudi proti moralnim nravnim zakonom, ki jih je Bog postavil v vsakega človeka. "Ne preizkušajte Gospoda, svojega Boga, kakor ste ga preizkušali v Masi. Skrbno izpolnjujte zapovedi Gospoda, svojega Boga, in njegove predpise in zakone, ki jih je zapovedal." (Mz 6, 16-17). Današnja politika tako "obrača" zakone, da je na vrhu lestvice vrednot denar, trgovina, tehnika, znanost..., človek pa postaja vedno bolj odvisen od njih in zasuznjen. To nam pričajo velike socialne razlike in krivice, izbruhni raznih obolenj človeka in narave, mnogi žalostni obrazi mladih, ki so postavljeni pred negotovost prihodnosti, razdrte družine z raz-

dvojenimi in živčnimi otroki, velika brezposelnost, vedno več alkoholikov in zasvojenih od mamil itd. Ako bi pri takih dejstvih Cerkev bila tiho, sem prepričana: "Povem vam, če ti umolknejo, bodo kamni vpili." (Lk 19, 40), in bi opozarjali današnje politike, ki se borijo predvsem za oblast, ne pa za narodov blagor. Zato ima Cerkev dolžnost opozarjati na nevarnosti in posledice, ki pretijo svetu.

Tudi danes je Cerkev širom po svetu še zelo preganjana - preizkušena. Vsako leto umrje nasilne smrti veliko število kristjanov. Zlasti v muslimanskih deželah, kristjani nimajo osebnih in socialnih pravic ter so prisiljeni izseljevati se v druge dežele. Toda nobena religija ali verska sekta nima toliko pogumnih misijonarjev, ki bi vse svoje življenje žrtvovali za bližnjega, ne glede na narodno ali versko pri-

padnost. Prepričana sem, da ima Cerkev še veliko "politikov" Mater Terezij in neugnanih laikov, kot je bil slovenski kirurg dr. Janez Janež, za katere ve samo Bog. Države, ki so v petdesetih letih skušale ubiti v človeku Boga, ter so vladale brez Boga, so postale prave razvaline, na primer današnja Albanija. Isto lahko doleti Združeno Evropa, če se bo postavila proti Bogu in njegovim zapovedim.

Bog je čudovit v svojih delih. Pusti, da ljuljka raste na našem planetu, ker spoštuje človekovo svobodo. Gotovo pa ne dovoli, da bi Cerkev umolknila, kajti po njej govori in jo vodi Sveti Duh. Jezus je rekel: "Ne bom vas zapustil, poslal bom Tolažnika, ki bo z vami do konca sveta." Bog je naš Oče, Cerkev pa je naša Mati, ki nas bo vedno vodila k Bogu.

s. Tereza

JUTRO V GORAH

Zbudim se v premilo tihoto jutra,
mižim in čakam:
da drozg zažvižga uverturo dneva,
da zazvonklja govedo od bogvekod
in zadehti od studenca nočni vonj cvetic.

Ko v še nevidnem ognju plameni greben
in biserno zeleno luč užiga,
pobožno stopam po deviški rosi
in čakam: zdaj zdaj mavrica jo presvetli.

O v mojo levo stran uprte
pohotne sulice vseh dni,
ne morete do mene:
v nedrju gora
tegobe več ne žgo srca,
skrbi so razpršene.

DOGOREVANJE

Svetli oljčni pepel primorskih let
mi je glavo posul.

Mama, nekaj pozabljenih besed
hodi za mano od tam, kjer sva bila doma
- rad bi jim vdihnil kri,
pa so nevzdramne na dnu srca.

Zubelj na meji dveh dob in dveh svetov.

Veter, potegni sem - veter, potegni tja:
plamen le živeje zablesti,
manjši, čistejši, bolj sam.

Leta gredo, oblaki se dvigajo nadme
- a jaz se smehljam.

NEVESTA

Bodi v megli ali burji,
bodi pod snežno tančico ali od suše ožgana,
bodi v tišini oktobra,
bodi v aprilskem dežju
sladko dišeča, svetlo zeleneča:
niti en dan ne strpim brez tebe!

Ti mi odjemlješ ves mrzli strup
znanja človeškega, ves brezup.

Zbujena in širna, s himnami kosov
[na vseh straneh:
nevesta, zamaknjena v nov večer,
z novim jutrom pred sabo!
Nevesta - tolažnica:
prstan ti s pesmijo v srcu natikam
med prvimi zvezdami in zadnjimi vzkliki ptic.

Božični poljubčki

Bruna Pertot

“Naredi svečnik iz čistega zlata in na svečniku samem naj bodo štiri mandeljnovemu cvetu podobne čaše s popki in cveti.” Tako je naročal Bog Mojzesu na gori Sinaj, ko ga je do najmanjše nadržnosti poučil, kakšne so Njegove želje in kako naj Mu ljubljeni narod naredi umetniško izrezljan in s cveti okrašen svečnik za skrinjo: skrinjo zaveze.

Mandeljnovemu cvetu podobne čaše... Mar ne pomeni to, da je bil Bogu najljubši in najdražji od vseh, kar jih je ustvaril? Saj bi si sicer lahko izvolil cvet katerikoli druge rastline. Lahko bi bil ustvaril popolnoma nov cvet. Le zakaj mu je bil prav ta najbolj vseč in najbolj pri srcu? Da nima mogoče kakšno skrivno moč in vrlino, ki je človek še ne pozna in morda je ne bo nikoli?

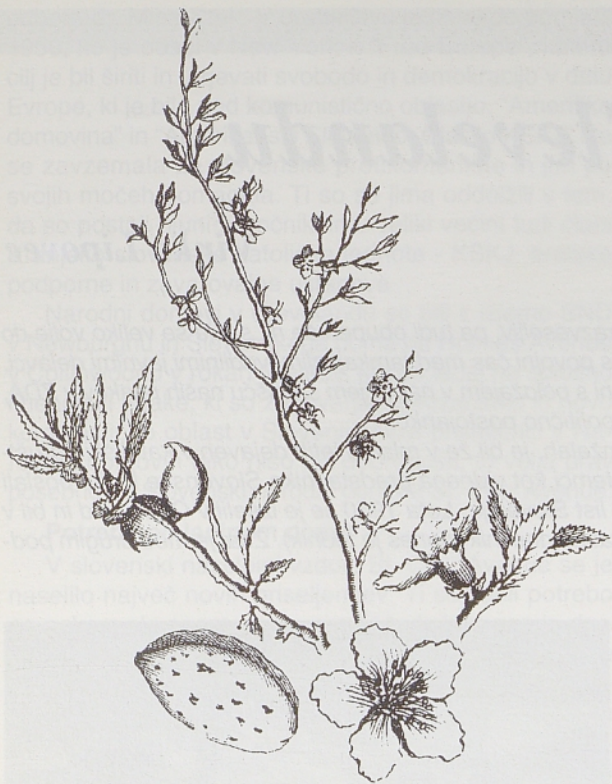
Mandelj, *Prunus communis*, iz rodu rožnic, je prvič pognal iz tal tam, kjer se danes piše Turkestan, a taktat ni bilo ne imen in ne mest, ne dežel: bila je zemlja, bila je trava, bila so drevesa, bila so semena. In mandelj se je, prepoln življenjske moči in slasti, širil tja proti vzhajajočemu in nato še proti zahajajočemu soncu, nikoli pa ni hotel ne na sever, niti dol, na jug, kjer bi zagotovo usahnil in izdihnil. Všeč so mu bili in so mu še zavetni kotički in milo podnebje zmernega pasu: tu je doma, tu zbira svoje posebnosti in vrline: je mandljevec, ki služi izključno lepoti, cveti zaradi cvetja samega in je tisti, ki v lepoti za tem prav nič ne zaozstaja, a je hudo grenak in strupen zaradi cianida, ki se zbira v plodovih: ti niso za v kekse, ne za v potico, temveč samo za v nekatera strokovno pripravljena zdravila in za lepo, žametno polt.

Vendar je najpogostejši, najbolj cenjen, ljubljen in opevan naš dobri, stari, sladki mandljevec, ki nam z odprtimi rokami nudi skoraj vse to, iz česar smo ustvarjeni in iz katerega pripravljamo sladice in potice ter čudežno zdravilno olje.

Naši dedje so ga ob svojem prihodu na obalo gotovo že našli tu, dobro ukoreninjenega, bujno rastočega in nihajočega v čistem vetru, ob nedotaknjemem morju...

“Ooo”, se je začudila deklica in se spustila po bregu. “Cvetoče drevo sredi zime, ko je do pomladi še daleč!” Da, da cvetoče drevo sredi zime! Edinole japonska nešplja in omamni kalikantus cvetita v adventu in o božiču, a se ne moreta meriti z mandljevcem, ker je njuno zeleno-rumeno cvetje komajda opazno.

Če je zima mila, prične mandelj napenjati popje že o novem letu in je konec januarja, zagotovo pa že v februarju poln nežno dehtečih, belih ali rožno nadah-

njenih cvetov. A to le ob morju. Na planoti, kje pa! In mandelj v cvetu tu in mandelj v cvetu tam, verjameš, da je pomlad, pa naj bo tista koledarska še tako daleč in naj še tako strupeno brije dol od Opčin in od Trstenika. Zato pa se včasih zgodi, da ga varljivo zimsko sonce spelje v cvetenje in ga nenadna zmrzal stisne, celo ivje se ga oklene, da bi se zjokal in je drevo en sam sijoč kristal in v tem kristalu je nebroj cvetov, a z jutrom, ob prvi jasnini se kristal stopi, a cvetje spominja na roj rjavih žuželk s povešenimi perutmi.

Če se to zgodi, bo jeseni košara prazna. Prazna: Ne bo tistih svetlo-rjavih jajčastih semen, ki so v sedaj že daljnih časih velike lakote skupaj s tremi skorši vred bile večerja za najdaljšo noč v letu, ko burja ni pustila čolnov na lov, na odrpto morje. Od tistih, ki so o tem pripovedovali, je še malokdo med živimi. Mandljevc, posejani po bregu, so jih preživeli, saj ga ni človeka, ki bi živel tako dolgo kot oni, tja so stotridesetih let, če gre po sreči in še ko drevo pade, požene iz stare raskave noge nova mladika in iz nje bo novo deblo tiste lepe, stare in plemenite sorte, katere vsaka lupina premore kar dva tesno objeta in sklenjena sadeža, sladka in okusna. Pa je vse to še skrito in odeto v svetlo-zeleno in debelo oblačilce - učeno se mu menda pravi esokarp, ki se enkrat sredi jesenskega umiranja razpoči in tok: zrel mandelj je padel na tla. In potem še eden, dva in trije in ob prvem sunku burje, cela ploha.

Podnevi jih kar z drevesa pobirajo veverice in sra-ke, ponoči polhi. Kar ostane, je zate. Navadno slabši del: ne plezaš, ne letiš, ne grizeš, nimaš kljuna in čakaš,

da bodo sadeži popokali od zrelosti, medtem ko tisti, ki je lačen, ne more čakati.

Svež, zrel mandelj, ki si ga komaj obral, je bel, izredno nežnega in svojevrstnega okusa, šele s časom porjavi, se suši in postaja vse trši, ker izgublja vodo in kopiči hranilno moč, pa naj bo v lupini ali izven nje! Pa da ne bi kdo kaj zavrgel! Tako zunanja, mehkejša, kakor ona lesena lupina bosta nekega mrzlega zimskega dne čudovito oglje. In ima, ta slednja namreč, celo vrsto terapevtskih lastnosti; zdravilno je tudi listje, zdravilno je lubje. Toda to so že pozabljene zgodbe, primerne samo za redke posebneže in pa za ljubitelje raznovrstnega preizkušanja in packanja.

Kar pa zagotovo ni šlo v pozabo, ker je še vedno privlačno, so mandorlati, mandljevi marcipani, mandljevi rogljički, krapki in... mandljevi božični poljubčki. Ti se dobesedno podajajo jaslicam in božičnemu drevescu, pa še kako!

So ljudje, nad katerimi imajo kuharske "bukve" nepopisno moč, posebno one iz starejše generacije, ki nosijo na sebi znamenja prstov in rok, ki so po njih brskale in po njih navdihu kuhale in peklo s stvariteljsko ljubeznijo, posebno ko se je bližal božič. Takole piše v eni tistih starih knjig: olupljene in pečene mandeljne tolčemo tako dolgo, da se spremenijo v prah: lahko jih tudi zmeljemo, bodo še vedno poljubčki, le da bodo, recimo, bolj "mlačni".

Tako mandljevo moko lepo zmešamo z enako količino pšenične moke, v jamico na sredi pa položimo enako težo sladkorja v prahu in enako težo hladnega masla v kosmih in kapljice dehteče vanilje. Najbolj modro je, če se odločimo za dvajset dekagramsko dozo: tako ne bo poljubčkov ne preveč in ne premalo. Kot je treba. Iz vsega tega zamesimo testo in naredimo iz njega dolgo kačo. Kačo nato zrežemo na kolesca, iz kolesca naredimo kroglice in tem nekoliko sploščimo glavice. Ko so vse glavice lepo zoblane, jih pečemo približno sedemnajst minut v peči, ki bi ne smela žareti od pretirane toplote, ali celo temno obarvati našo umetnino in nam pokvariti veselje.

To so poljubi. Božični poljubčki. Lahko jih naredimo brez moke in brez masla, iz enake količine stolčenih mandeljev in sladkorja v prahu ter trdega snega petih beljakov. Take poljubčke moramo dati v brizgo in z njo oblikovati kroglice.

Ko so pečeni, jih moramo z lopatico takoj postaviti na gosto mrežo. Ohlajene poljubčke sprimemo po dva skupaj; z marelično marmelado, s čokolado, z medom... Odvisno komu so namenjeni. So nenavadno sladko darilo. Lepo se podaja praznični mizi in prazničnemu vzdušju. Je že res, da tam od nekdanj kraljujejo potice in pa tisti legendarni štrukeljčki. Ali za Štefanovo in potem kdaj kasneje... Saj bo praznikov še cela vrsta, vse do tedaj, ko bodo mandeljni začeli nastavljati popje in leto bo rastlo in rastlo in se bomo spogledali: "Kaj že? Se ne zdi, kot da je bil še včeraj božič?"

Baragov dom v Clevelandu zaprl svoja vrata

Vinko Lipovec

Položaj Slovencev v "ameriški Ljubljani", v Clevelandu, ni razveseljiv, pa tudi obupen še ni, saj je še veliko volje do življenja. O tem priča dopis prof. Vinka Lipovca, ki je skoraj ves povojni čas med tamkajšnjimi vodilnimi javnimi delavci. Hvaležni smo mu, da je sprejel vabilo, da bralce Mladike seznanj s položajem v največjem središču naših rojakov v ZDA, kjer so pred kratkim zaprli pomembno slovensko kulturno in politično postojanko.

Avtor, ki se je rodil 22. januarja 1915 v Sp. Jaršah pri Domžalah, je bil že v mladih letih dejaven v katoliških društvih. V Ljubljani je diplomiral iz zgodovine. Med vojno so ga Nemci kot vidnega predstavnika Slovenske legije poslali v Dachau. Po vojni je bil nekaj časa v Münchnu, kjer je urejal list Slovenija. Leta 1950 se je izselil v Cleveland in bil v letih 1950-79 glavni urednik Ameriške domovine, ki je bila takrat še dnevnik (danes je tednik). Zdaj je med drugim podpredsednik Slovensko ameriškega sveta.

"Največji slovenski ameriški center, kulturno in društveno središče ameriških Slovencev je Cleveland. Kar pomenja Sloveniji Ljubljana, to je ameriški Sloveniji Cleveland, saj mu naši rojaki tudi pravijo 'ameriška Ljubljana'... V Clevelandu je leta 1939 živelo okoli 28.000 Slovencev," je zapisala v svoji razpravi "Slovenski izseljenci", Geografski vestnik, Ljubljana 1950, Slava Lipoglavšek-Rakovec.

Razmere v Clevelandu se od tedaj pa do konca štiridesetih let, ko so začeli prihajati v Cleveland Slovenci, ki so se pred komunističnim nasiljem umaknili iz svoje domovine in so potem, ko so uvideli, da komunistični oblasti v Sloveniji ne bo kmalu konec, začeli iskati nova domovanja preko morja, niso bistveno spremenile.

Sredi stoletja je živelo v Clevelandu in njegovi neposredni okolici verjetno nad 40.000 Slovencev, priseljencev iz Slovenije in njihovih otrok. Precej strnjene naselbine so bile vzdolž St. Clair Avenue med Vzhodno 36. in 78. cesto, v Collinwoodu, v Newburghu, v Euclidu. Središča teh naselbin so bile slovenske farne cerkve Sv. Vid, Marija Vnebovzeta, Sv. Lovrenc in Sv. Kristina ter Slovenski narodni domovi.

Poleg v teh štirih glavnih središčih so živeli Slovenci tudi v drugih delih Velikega Clevelanda. V zahodnem delu mesta so se zbirali in družili v Slovenskem domu na Denison Avenue in v Narodnem domu v West Parku, v jugovzhodnem delu pa v Slovenskem narodnem domu na Maple Heightsu.

Za versko življenje Slovencev v Clevelandu in okolici so skrbele slovenske fare, družabno, kulturno ter narodno politično življenje pa se je odigravalo v devetih slovenskih narodnih domovih.

V Clevelandu sta tedaj izhajala dva slovenska dnevnika: katoliško usmerjena "Ameriška domovina" in 'napredna' "Enakopravnost" ter trije tedniki: "Amerikanski Slovenec, Glasilo KSKJ", "Glas SDZ" in "Nova doba", glasilo ABZ. Pevski zbori Glasbena Matica, Zarja, Slovan, Jadran, Triglav, Zvon in še par mladinskih so gojili slovensko petje. Odrsko življenje je bilo zelo živahno

Prof. Vinko Lipovec z ženo Maro na slavu v slovenski restavraciji v Clevelandu ob avtorjevi 80-letnici.

med obema vojnama po odprtju velike, krasne dvorane novega Slovenskega doma na St. Clair Avenue.

Znani pevec in pevovodja Anton Štubel, ki je učil in vodil pevske zборе Matico, Triglav in Slovan, je z vsakim od teh priredil vsaj po en koncert na leto, nekaj let po vrsti pa je z zborom Glasbene matice podal tudi opero, enkrat celo Pasijon.

Politični izseljenci

Slovenski politični izseljenci so ob svojem prihodu v Ameriko naleteli med svojimi rojaki na različni sprejem. Katoliški del staronaseljencev jim je bil splošno naklonjen, 'napredni' nenaklonjeni ali celo sovraženi. Ta je bil pod močnim vplivom titovske propagande, ki sta jo širila dnevnik "Enakopravnost" in "Prosveta". Prva je izhajala v Clevelandu, druga v Chicagu. Titovsko propagando je širil tudi v New Yorku izhajajoči slovenski dnevnik "Glas naroda".

Protititovsko stališče je zavzemala od vsega začetka "Ameriška domovina", v katere uredništvo je stopil leta 1948 po svojem prihodu v Cleveland bivši jugoslovanski minister, predsednik SLS in Slovenskega narodnega

odbora dr. Miha Krek. V uredništvu je ostal do pomladi 1950, ko je odšel v New York k "Free Europe", katere cilj je bil širiti in utrjevati svobodo in demokracijo v delu Evrope, ki je bila pod komunistično oblastjo. "Ameriška domovina" in "Amerikanski Slovenec, Glasilo KSKJ" sta se zavzemala za slovenske protikomuniste in jim po svojih močeh pomagala. Ti so se jima oddolžili s tem, da so postali njihovi naročniki in v veliki večini tudi člani Kranjsko slovenske katoliške jednote - KSKJ, bratske podporne in zavarovalne ustanove.

Narodni domovi v Clevelandu so bili z izjemo SND v Newburghu in Slovenskega doma na Holmes Avenue v Collinwoodu v rokah titovcev, kot so tedaj na splošno imenovali rojake, ki so zagovarjali partizanstvo in novo komunistično oblast v Sloveniji. Novi priseljenci v Narodnih domovih tako niso bili dobrodošli, to velja prav posebno za Slovenski narodni dom na St. Clair Avenue.

Potreba po lastnem domu

V slovenski naselbini vzdolž St. Clair Avenue se je naselilo največ novih priseljencev. Ti so čutili potrebo po nekem skupnem domu, središču kulturnega in družabnega življenja. Cerkvena dvorana pri Sv. Vidu za to ni bila primerna, prav tako ne nekaj drugih manjših dvoran, ki bi jim bile na razpolago. Tako se je rodila misel za lasten društveni dom.

Jeseni 1956 se je nekaj posameznikov odločilo za nakup primerne hiše. Ustanovili so korporacijo "Baragov dom" in kupili veliko enonadstropno hišo sredi slovenske naselbine na 6304 St. Clair Avenue. V prvem odboru so bili: častni predsednik Anton Grdina st., predsednik Frank Jakšič, podpredsednik Jakob Žakelj, tajnica Ivana Pograjec, blagajnik Anton Jeglič, odborniki Matt Intihar, Vinko Lipovec, Edmund Turk, Marija Ošaben, Anton Nemeč, Alojz Hribar, Matt Grdadolnik in Ferdo Gospodarič. Baragov dom je bil slovesno odprt 7. septembra 1957. Blagoslovil ga je škof dr. Gregorij Rožman.

V preurejeni stavbi je bila lepa dvorana s 150 sedeži, prostori za Slovensko pisarno, ki se je vselila v Baragov dom 1. februarja 1957, za knjižnico z nekaj tisoč knjigami in gostinski prostori družabnega kluba.

V Baragovem domu so dobila prostore za svoje delo novonaseljenska društva in organizacije: pevski zbor Korotan, Mladinsko društvo Kres, pevski zbor Slavček, Slovenski oder, Društvo in Zveza Društev protikomunističnih borcev, Slovenska sobotna šola in Kuharski tečaj. Kulturno in društveno življenje med Slovenci v Clevelandu je cvetelo posebej v drugi polovici petdesetih let in v šestdesetih letih. Dejavnost novih naseljencev je vzbudila k življenju tudi nekaj staronaseljencev. Tja do začetka sedemdesetih let skoro ni bilo konca tedna brez vsaj ene, če ne več društvenih prireditev. Pri dnevniku "Ameriška domovina" so imeli dva ali celo tri redne poročevalce za te prireditve.

Političnim priselencem so v šestdesetih in sedemdesetih letih sledili v Cleveland tako imenovani gospodarski begunci. Ti so se le redko vključili v društveno dejavnost in se naselili v slovenski sredini. Razmere v slovenskih naseljih Clevelanda so se posebej od srede šestdesetih let začele naglo spreminjati.

Beg iz mest

V času hladne vojne se je iz velikih mest Amerike začela selitev najprej industrije in drugih gospodarskih podjetij, nato pa tudi prebivalstva. Mesto Cleveland je izgubilo v letih 1950 do 1990 skoraj polovico svojega prebivalstva. Beg iz slovenskih naselij Clevelanda je posebno očiten od druge polovice šestdesetih let dalje.

Slovensko naselje v Newburghu je skoraj izginilo. Fara Sv. Lovrenca ne bo več dolgo slovenska, podobna usoda

čaka Slovenski narodni dom na E. 82. cesti. St. Clair-ska slovenska naselbina je izgubila večji del Slovencev. Od faranov Sv. Vida jih živi sedaj v okolici cerkve le še okoli ena petina, nekaj boljše je v župniji Marije Vnebovzete. V nekdanje slovenske naselbine so se priselili Portoričani, Arabci in seveda Afro-američani.

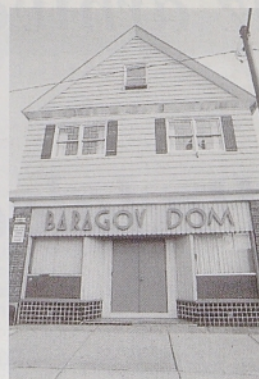
V takih razmerah je Baragov dom izgubil svoj smoter, korporacija je to uvidela, ga zaprla in stavbo prodala skoraj točno štirideset let po njegovem slovesnem odprtju septembra 1957. Slovenstvo v Clevelandu še ni mrtvo, v njem je še življenje, toda nekdanje podjetnosti in dejavnosti ni več. Stari rod hitro odhaja, mladina pa se vživlja v ameriško sredino, v kateri se je šolala in v kateri živi. V njej je še vedno slovenska zavest, čeprav slovenščina kot pogovorni jezik na slovenskih prireditvah izginja. V slovenskih cerkvah Sv. Vida in Marije Vnebovzete je bogoslužje razdeljeno med slovenščino in angleščino, pri društvih je z izjemo novonaseljenskih občevalni jezik že dolgo ameriščina.

Od novonaseljenskih skupin redno delujejo še pevski zbor "Korotan", pevski zbor "Fantje na vasi", Dramsko društvo "Lilija" in plesna skupina "Kres". Družabno življenje je poleti v glavnem na Slovenski pristavi, drugače pa v narodnih domovih, kjer je sedaj dovolj prostora za vse in kjer so vsi dobrodošli.

Novi načrti

Slovenska pisarna se je preselila iz prostorov Baragovega doma v bivši samostan šolskih sester na 6104 Glass Avenue, nasproti cerkve Sv. Vida (telefon 216/361-1603; fax 216/361-1608). Preudarjajo, da bi samostan predelali v stanovanja za starejše Slovence, ki želijo živeti v bližini svoje cerkve. Vera v bodočnost slovenske cerkve Sv. Vida ter naselbine okoli nje torej še živi.

Fara Marije Vnebovzete je kupila večje zemljišče na vzhodni strani mesta Clevelanda z namenom, da tam zgradijo novo narodno, versko in kulturno središče za vse Slovence Clevelanda. Zamisel kaže podjetnost in vero v bodočnost slovenstva v Clevelandu, seveda prilagojenega ameriškim razmeram in novemu ameriškem slovenskemu rodu. Če bo država Slovenija hotela in znala ohranjati ter utrjevati slovensko zavest, se bo v Ameriki, posebej še v Clevelandu, slovenstvo v neki obliki ohranilo tudi v bodočih rodovih.

Baragov dom v Clevelandu.

Padalec Blaž (II. del)

Ivo Jevnikar

V prejšnji številki Mladike sem objavil prvi del zapisa o radiotelegrafistu Antonu Božnarju, ki so ga Angleži marca 1943 s padalom spustili med slovenske četnike, a so ga partizani ujeli ob razsulu 16. septembra 1943 pri Želimljah, vsaj dvakrat zaslišali, nakar je izginil brez sledu.

Če je zapisnik prvega zaslišanja, objavljen v Mladiki št. 9, kratek in skop, je tu objavljeno zaslišanje, opravljeno 25. septembra 1943 v Dolenjskih Toplicah, daljše in bolj poglobljeno, saj so zasliševalci razpolagali tudi z Božnarjevim zvezkom s prepisi depeš, o katerih so terjali pojasnila. Dokument, ki sicer ni podpisan, in opombe, ki sem jih mogel sestaviti, zgovorno prikazujejo Božnarjevo življenjsko pot in delo med vojno.

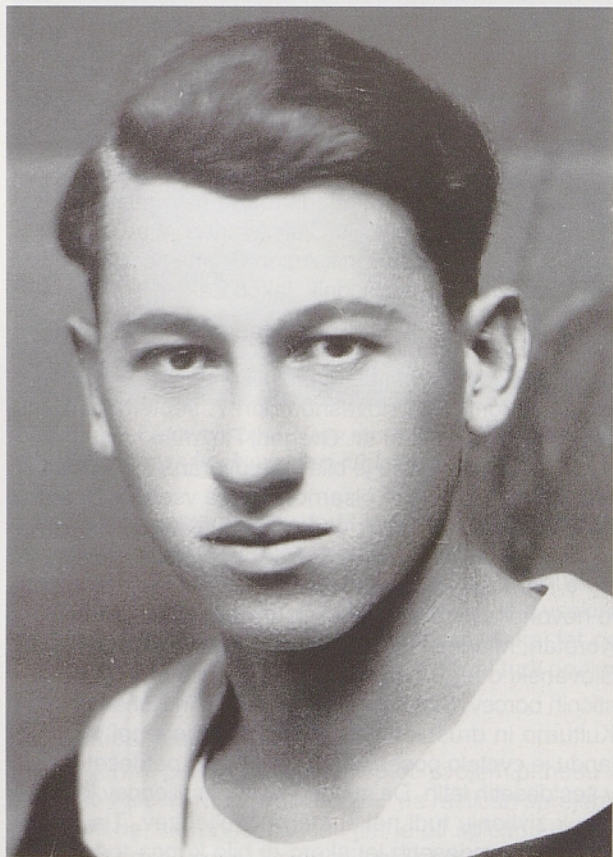
Zaradi dolžine se bo članek končal v prihodnji številki, v kateri bom navedel tudi še neobjavljena pričevanja o Božnarjevem zajetju.

ZAPISNIK⁽¹⁾

sestavljen dne 25. 9. 1943 v Toplicah z Božnar Antonom, roj. 7.12.1909 v Polhovem Gradcu, pristojen v Polhov Gradec, telegrafist, Polhov Gradec, Pristava št. 4. Izpove:

Moj oče je Pavel Božnar, lesni trgovec iz Pristave pri Polh. Gradcu. Končal sem 4 razrede srednje šole z malo maturo. Nato sem bil eno leto na Srednjetehnični šoli, stavbni oddelek. L. 1928 sem šel v vojno mornarico in tam vstopil v podoficirsko šolo v Šibeniku. V mornarici sem ostal 7 let in pol. L. 1931 sem absolviral 9-mesečni radiotelegrafski kurz. Vojno mornarico sem zapustil kot narednik. L. 1937 sem prestopil v trgovsko mornarico, kjer sem služboval pri različnih družbah.⁽²⁾ L. 1940 sem se 3. 4. vkrcal v Gibraltarju na tovorno ladjo "Četvrti", last sušaške družbe Marović. Decembra 1940 so nas na jugozapadni irski obali napadli Nemci in nam poškodovali ladjo. Izkrcali smo se na Irskem. Ko je aprila 1941 prišla v London jugosl. vlada, sem bil avgusta 1941 mobiliziran.⁽³⁾ Ker za vojsko nisem bil sposoben, sem bil dodeljen v vojni kabinet v vojnem ministrstvu kot pisar, nato pa k vojnemu atašeju pri angleški vladi divizijskemu generalu Radoviću,⁽⁴⁾ še vedno kot pisar. 8. maja 1942 me je angleški major Long iz angleškega vojnega ministrstva poslal v Egipt z namenom, da bom takoj prepeljan v Jugoslavijo. Ker pa takrat razmere doma za to še niso bile godne, sem ostal v Kairu pri angleški vrhovni komandi kot inštruktor za telegrafijo. Januarja 1943 sem šel v padalski kurz in 17. 3. me je angleško padalo spustilo nad Smrečjem pri Št. Joštu nad Vrhniko. Na tej točki so poleg mene spustili še dva padalca, Ferjančiča - "Vencija" iz Idrije ter Rejca - "Kolarja" - Bojana iz Idrije.⁽⁵⁾ Sprejel me je major Novak z 20 možmi pri dogovorjenih znakih z ognji.⁽⁶⁾

Izhajam iz klerikalne družine, sam pa se s politiko nisem bavil skoro nič. Malo pred mojim odho-

Anton Božnar, star 21 let, v podčastniški šoli jugoslovanske vojne mornarice. Na hrbtni strani je posvetilo: V spomin sestri Anici Tone.

dom iz Londona me je Kuhar⁽⁷⁾ vprašal, če hočem v Slovenijo. Kam naj bi šel, da bom zvedel od Angležev, ki bodo organizirali tudi polet. Ob slovesu sem bil skupaj z dr. Krekom.⁽⁸⁾ Pri njem sem bil spočetka kakih 14 dni telefonist v ministrstvu. To mesto sem

Prvi del zapisnika zaslišanja Antona Božnarja 25. sept. 1943 v Dolenjskih Toplicah (A MNZ).

20

Z a p i s n i k

A451537

sestavljene dne 25.9.1943 v Toplicah s Božnar Antonom, roj. 7.12.1909 v Polhove gradu, pristojno v Polhovi gradu, telegrafist, Polhovgradec št. 4. Izpove:

Moj oče je Pavel Božnar lastni togovec iz Bristave pri Tolh. gradu. Končal sem 4 razrede srednje šole z malo maturo. "ato sem bil eno leto na Srednjetechnični šoli, stavnbi oddelak. L. 1928. sem šel v vojno mornarico in tam vstopil v podoficirsko šolo v Sibeniku. V mornarici sem ostal 7 let in pol. L. 1931. sem absolviral 9mesečni radiotelegrafski kurs. Vojno mornarico sem zapustil kot narednik. L. 1937. sem vstopil v trgovsko mornarico, kar sem služboval pri raznih družbah. L. 1940. sem 3.4. se vkrcal v Gibraltarju na tovorno ladjo "Četvrti", last sušaške družbe Marović. Decembra 1940. so nas na jugozapadni irski obali napadli irski in nam poškodovali ladjo. Zkrceni smo se na Irskem. Ko je aprila 1941. prišla v London vojna vlada sem bil avgusta 1941. mobiliziran. "er za vojsko nisem bil sposoben, sem bil dodeljen v vojni kabine v vojnem ministretvu kot pisar, nato pa k vojnemu atašeju pri angleški vladi divizijskemu generalu Radoviću, še vedno kot pisar. 8. maja. 1942. me je angleški major Long iz angleškega vojnega ministerstva poslal v Egipt z namenom, da bi takoj prepeljan v Jugoslavijo. Aler pa takrat razmere doma zato še niso bile goodne, sem ostal v Kairu pri angleški vrhovni komandi kot instruktor za telegrafijo. Januarja 1943. sem šel v padalski kurs in 17.3. me je angleško letalo spustilo na Smrečjem pri Pt. Joštu nad Vrhniko. Na tej točki so poleg mene spustili še dva padalca Benjančiča "Venclja" iz Idrije, ter Čolnarja "Bojana" iz Idrije. Sprejeli so me Majster Novak z 20 možmi pri dogovorjenih znakih z ognji.

Izhajam iz klerikalne družine, sem pa se s politiko nisem bavil oro nič. Malo pred mojim odhodom iz Londona me je Mihar vprašal, če hočem v Slovenijo. Kam naj bi šel, da bom zvedel od Angležev, ki bodo organizirali tuč le. Ob slovesu sem bil skupaj tudi z dr. Krekom. Pri njemu sem bil spoznat kakih 14 dni telefonist v ministretvu. To mesto sem zapustil, ker mi je Luh očital, da spioniram po pisarnah. Ob pohodu iz Londona mi je Krek naročil, da doma povem, da se bori za federativno Jugoslavijo, da se Srbi niso prav nič pobiljšali in da je Simović odletel, ker je pometal s hrvatskimi in slovenski ministri. Ob odhodu iz Kaira letos marca nisem od nobenega prejel kakih direktiv za svoje zadržanje v domovini. Poznal sem tudi dr. Čoka, prof. Poberaja, Lenščaka, ki je delal pri dr. Kreku, vendar vse le na videz. Pozvan sem bil na to službo izključno kot specialist telegrafist, in ne kot politični eksponent. V Kairu sem spoznal dr. Rudolfa, ki mi je pravil tudi o razmerah doma, o nastanku bele garde ter mi odsvetoval, da bi se ji udinjal. Bil je simpatizer partizanov. Prof. Rudolf je zbiral primorske Slovence, ujetnike iz Italij. vojske in jih uvrščal v jugoslovansko vojsko. V svojem kursu sem v glavnem učil tuje narodnosti.⁽¹⁰⁾

V Kairu sem bil jaz vključen kot telegrafist v Intelligence service, odsek za zveze. Moja predstojnika sta bila major M. Iler, Škot, in kapetan Clark.⁽¹¹⁾ Ob mojem odhodu iz Kaira mi je prvi naročil, da pošiljam podatke o prometu in okupatorskih vojaških silah v Sloveniji. Sporočil političnih da ni treba pošiljati, ker to dobivajo od Mihajloviča. Imel sem dovoljenje sprejemati depeše za London. V tem primeru sem prejel preko Kaira direkten val za London, vendar, komu sem oddajal, nisem vedel, in tudi vsebine teh brzojavk nisem poznal, ker sem jih dobival preko Novaka šifrirane in tako oddajal naprej. Pošiljal mi je te depeše "Prikazen", za katerega ne vem, kdo je, pošiljal sem jih pa na dr. Bohinjca, za katerega domnevam, da je dr. Krek, točno oz. z gotovostjo pa tega ne morem trditi. Za Prikazen pa domnevam, da je Miloš Stare. To sklepam iz tega, ker je za njega omenil Novak, da je v njegovem štabu. Videl ga nisem nikoli. Res sem bil enkrat v Ljubljani, a samo 3 dni, pred mesecem dni. Stanoval sem pri Novaku v Trdinovi ul. Tam sem poznal le Krištofovo in Žitnika

Rudolfa - "Risa", ki je moral paziti na mene, da nisem z nikomer prišel v dotik.⁽¹²⁾ V Ljubljani sem oddajal v Žitnikovi pisarni na Amброževem trgu, kjer sem imel svoj aparat. Kje je stala postaja plavih v Ljubljani, ne vem, ker nisem imel z njo nobene zveze.

Anton Božnar, fotografiran v Ljubljani 29. junija 1936 z bratrcem Matejem Setničarjem, ki je bil duhovnik v ZDA.

OPOMBE

⁽¹⁰⁾ Na fond, v katerem je ohranjen zapisnik, me je opozorila vodja Arhiva Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani mag. Irena Mrvič, za kar se ji zahvaljujem. Gre za gradivo obveščevalnega oddelka partizanskega glavnega štaba (A MNZ, ZA 301-79,

GŠ NOV in POS, Obv. oddelek, 2 (avg. 1944 - mar. 44), podov. 22). Pavel Dobrila je del zapisnika objavil v razpravi Prvi stik slovenskih partizanov z vojsko Velike Britanije (Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1973, št. 1-2, str. 193, op. 30), za njim sta ga povzela France Škerl (Prihod britanskih obveščevalcev na Primorsko, Borec, Ljubljana 1978, št. 6-7 in 8-9, zlasti str. 338-342) in Jože Vidic (Angleški obveščevalci - vohuni ali vojaki, Ljubljana 1989, str. 22-23). Gradivo, ki ga tu objavljam z najnujnejšimi pravopisnimi popravki, je natipkano na dveh straneh, na katerih sta pečata A451537 in A451538, ni podpisano in ima nekaj rokopisnih popravkov. Zraven pa je pravopisno nekoliko popravljeni prepis na 4 tipkanih straneh z oznako: "(Arhiv DSNZ, Obveščev. oddelek G.Š.) Za točnost prepisa: Stana Gerk, Križnar Ivka".

⁽²⁾ Osebnost podatke Antona Božnarja je potrdila njegova sestra Anica Božnar Rihar, edina še živeča izmed 16 otrok v družini, v sporočilu, ki mi ga je 15. novembra 1997 izročil v Ljubljani sin, župnik Janez Rihar, skupaj z Antonovimi fotografijami, ki so objavljene v prejšnji in tej številki Mladike. Obema lepa hvala za pomoč! V sporočilu je še rečeno, da je Anton obiskoval nižjo gimnazijo v Ljubljani (Poljane) in da je pred prestopom v trgovsko mornarico nekaj časa delal kot civilni radiotelegrafist v Novem Sadu, zelo pa si je želel zaposlitve v domačem kraju. Zadnjič je šel od doma spomladi 1940, po spustu s padalom pa se je srečal z bratom Pavlom in Jankom. "Bil je nadarjen in blag značaj," je še dodala sestra.

Iz odgovorov na vprašalne pole, ki so jih oktobra 1946 izpolnili v begunskem taborišču v Špitalu Božnarjevi bratje Alojzij, Janko, Milko in Pavel (Filip Žakelj, Taboriščni arhiv priča, 3. zvezek, Dokument VI, Buenos Aires 1974, str. 22-28) pa zvedemo, da so Italijani 13. septembra 1942 odgnali na Rab v skupini nad 200 moških šest bratov Božnarjev: Alojzija, Franca, Janka, Jerneja, Milka in Pavla. Nekateri so bili kasneje internirani še drugod po Italiji, Franca pa so iz Reniccija Nemci odpeljali v Buchenwald, kjer je umrl leta 1944. Vsi štirje pričevalci so zapisali tudi podatek, da so bili v zvezi z bratom Antonom, ki da je bil poslan od Angležev in zanje vršil poizvedovalno službo. Bolj zgovoren je bil Pavel Božnar, ki je zapisal: "S svojimi najbližjimi sorodniki sem pomagal z nasveti in vzpodbujanjem svojemu bratu Antonu, ki je prispel v noči od 18. na 19. marec 1943 z letalom kot radijski poročevalec za zaveznike iz Londona. Po njegovem posredovanju je bilo npr. uničeno veliko bencinsko skladišče v Livornu v Italiji, za kar je prejel priznanje iz Londona. Že prej se je boril kot prostovoljec radiotelegrafist v angleški armadi v Afriki okrog Tobruka itd. Od italijanskega propada dalje ga pogrešamo." Pavel Božnar je v Argentini v letih 1966-67 obširneje popisal srečanje z bratom v daljšem pričevanju o letih vojne in revolucije (Franc Ižanec, Odpri grobovi, III. zvezek, Buenos Aires 1970, str. 43-45).

⁽³⁾ Vlada je z Bližnjega vzhoda dejansko dospela v London šele junija 1941. Po pričevanju Pavla Božnarja iz prejšnje opombe naj bi Anton Božnar v Angliji "stopil kot prostovoljec radiotelegrafist v angleško armado. V Tobruku bi ga kmalu Nemci dobili v roke. Zaradi obolenosti so ga poslali v London, kjer je zanj zvedel dr. M. Krek iz nekega seznama. Vprašal ga je, če pozna mene. Ko se mu je predstavil, da je moj brat, ga je vprašal, če je voljan iti v Jugoslavijo kot vojni poročevalec. Prosil ga je za premislek. Potem mu je privolil, ne glede na to, če mu za to kaj plačajo. Prejel je nalogo pošiljati vojaška poročila Angležem, politična poročila pa dr. Kreku, ki ga je za to pridobil."

⁽⁴⁾ Milorad M. Radović.

⁽⁵⁾ Anton Božnar je prišel med padalce v pristojnosti angleške službe ISLD po drugačni poti kot primorski fantje, ki jih sicer obravnava ta niz sestavkov v Mladiki, vendar so imeli v Kairu iste angleške predstojnike. Samo zaradi bolezni Bojana Kolerja so se Božnar, Koler in Ferjančič spustili skupaj nad Smrečjem, kjer so slovenski četniki čakali na Božnarja (gl. moj članek Zakaj je umrl Bojan Koler, Mladika, 1995, št. 9, str. 198-

202, zlasti opomba 6). Točna imena padalcev so bila: Anton (Toni) Božnar, ki so mu četniki dali ime Blaž, Venceslav Ferjančič, ki so mu četniki dali ime Adam, in Bojan Koler, ki je že v Kairu dobil ilegalni priimek Rejc, pri četnikih pa je dobil ime Črtomir.

Kolerja - "Rejca" je Aleš Bebler v spominih Čez drn in strn (Koper 1981, str. 118 in sl.) zamešal z Maksom Rejcem.

⁽⁶⁾ Novak je major Karel Novak, v tistem času poveljnik Jugoslovanske vojske v domovini (četnikov) za Slovenijo.

Franc Zorec - Kocelj je leta 1965 tako popisal, kako so četniki pri Sv. Treh Kraljih pričakali padalce: "Bilo je pred praznikom sv. Jožefa, 18. marca 1943. Med nas je prišel župnik Ramšak in na našem poveljstvu je bilo mnogo živahnih in skrivnostnih razgovorov. Župnik Ramšak je obiskal vse četnike in jim delil papir in vžigalice. Ni nam povedal, čemu to dela; poveljnika Novaka pa tudi nismo hoteli vprašati. Okoli osme ure zvečer odrinemo proti Smrečju. Ustavili smo se blizu nekega kozolca. Kar nas je prav posebno začudilo, je bilo to, da so nas tu ponovno zaprisegli, da bomo popolnoma molčali o vsem, kar se bo zgodilo. Nato so nas razporedili po trojkah na strateške položaje. Mene so postavili blizu jezera pod Sv. Tremi Kralji. Častniki so pri kozolcu napravili tri kupe iz suhega praprotnja. V sredo med te kupe je stopil četni telegrafist (imena se ne spominim), ki je imel v rokah zeleno in rdečo luč. Okoli enajste ure zaslišimo brnenje težkega letala. Kmalu zagledamo njegov obris in vidimo, da se spušča vedno niže. Trikrat je letalo obkrožilo našo postojanko. Pri četrtem obkroženju pa spusti tri padala in pri petem obkroženju še tri. Presenečeni smo opazovali to sliko in pojavil se je tudi strah, ali niso morda to Nemci. Edo izmed padal je padlo na smreko, pod katero je naša trojka stala na straži. Neki človek se je zapletel med vejevje. S puško, naperjeno proti njemu, skočim bliže in zavpijem po slovensko: "Ali si Anglež?" Neznanec mi je odgovoril tudi po slovensko: "Ne, Slovenec sem." Od presenečenja sem kar obstal, ko sem zaslišal ta odgovor. Hitro mu pomagam s smreke, nalahno pade v sneg in se zasmeje. Pogledam ga v obraz in ves raburjen vprašam: "Tone, ali je mogoče? Si ti?" Ne spozna me takoj in me vpraša: "Kdo pa si ti?" Odgovorim mu: "Šumljakov (domače ime za našo hišo) iz Gradca." Spoznal me je in prisrčno sva se pozdravila. Padalec je bil Anton Božnar iz Polhovega Gradca." (Franc Zorec - Kocelj, Radiotelegrafist Blaž, Vestnik, Buenos Aires 1965, str. 42-46.)

⁽⁷⁾ Dr. Alojzij Kuhar, takrat eden izmed vodilnih zastopnikov Slovenske ljudske stranke v emigraciji.

⁽⁸⁾ Dr. Miha Krek, vodilni predstavnik SLS v emigraciji, podpredsednik jugoslovanske begunske vlade.

⁽⁹⁾ Poveljnik letalstva gen. Dušan Simović, ki je bil med voditelji državnega udara, je bil predsednik jugoslovanske vlade od 27. marca 1941 do 11. januarja 1942, ko je bil v Londonu imenovan na to mesto Slobodan Jovanović.

⁽¹⁰⁾ Delo, ki sta ga opravljala dr. Ivan Marija Čok in prof. Ivan Rudolf z zbiranjem primorskih prostovoljcev, je bilo v tem nizu prispevkov v Mladiki že prikazano. Za opis tega, kako se je razvijal njun pogled na dogajanje v zasedeni Sloveniji, bi bila potrebna posebna raziskava. Kdo je bil Poberaj, nisem ugotovil. Zdravko Lenščak se je spustil s padalom v Slovenijo julija 1943, delal je pri angleški misiji, nato prestopil k partizanom, novembra 1945 so ga aretirali in je izginil.

⁽¹¹⁾ Božnar je bil očitno vključen v ISLD - Inter-Services Liaison Department, kar je bilo kritje za angleško vojaško obveščevalno službo MI6 na tistem območju. Častnika sta se v resnici pisala maj. James Miller in kap. Desmond Lacy Clarke.

⁽¹²⁾ "Prikazen" je bilo eno izmed ilegalnih imen Miloša Stareta, ki je bil v zasedeni Sloveniji v najožjem vodstvu SLS. Žitnik je bil tudi v liberalnem vodstvu. Krištofova je bila Jovanka Krištof, Novakova sodelavka in kasneje žena.

(se nadaljuje)

Marko Sosič: "V življenju smo večkrat kot Balerina: gledamo, a ne moremo posegati"

Neva Zaghet

Marko Sosič je eden izmed najbolj znanih predstavnikov mlajše generacije slovenskih zamejskih umetnikov. Rojen na Opčinah leta 1958, se je po opravljeni maturi na DTTZ Žiga Zois v Trstu vpisal na zagrebško Akademijo za gledališko in filmsko umetnost, kjer je diplomiral leta 1984. Od takrat se je uveljavil kot svobodni umetnik: režira v raznih slovenskih gledališčih, piše radijske igre ter kot režiser sodeluje pri tržaški postaji Radio Trst A, ob tem pa se uveljavlja tudi na televizijskem, dokumentarnem in filmskem področju. V letih 1991-1994 je bil umetniški vodja v Primorskem dramskem gledališču: o tej izkušnji je napisal knjigo *Tisoč dni, dvesto noči*, ki je leta 1996 izšla pri Založbi Branko v Novi Gorici. Marko Sosič pa je že nekaj let prej objavljajl svoje zapise v raznih literarnih revijah (med temi v *Sodobnosti*, *Dnevu* in *Mladju*): v glavnem so to novelete, ki jih je leta 1991 izdala Založba Devin z naslovom *Rosa na steklu*. V središču pozornosti pa se je znašel predvsem po letošnji objavi kratkega romana *Balerina, Balerina*, ki je eno najuspešnejših knjižnih novosti založbe Mladika: gledališko priredbo romana so maja letos uprizorili v tržaškem gledališču Teatro dei Fabbri, v načrtu pa je tudi izid romana v italijanskem prevodu. Delo je prevedla Daria Betocchi.

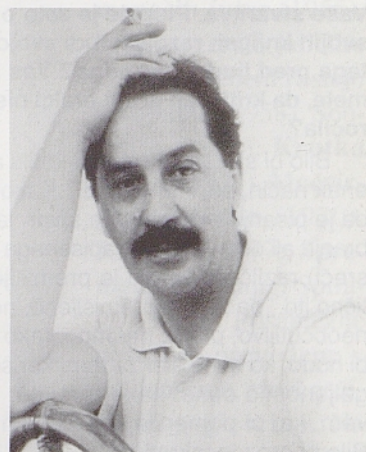
Najprej se Vam zahvaljujem, da ste se, kljub drugim obveznostim, odzvali povabilu. Takoj na začetku bi Vas rada vprašala, kdaj ste v sebi začutili ljubezen do pisanja: je to morda bilo že v šolskih letih?

Tisto obdobje je zame bilo zelo pomembno, tako kakor za vsakogar sicer. Razlika je le v tem, morda, da sem ga na srečo (ali nesrečo) preživel v času nelahkih družbenih preizkušenj, kar pomeni, da sem bil morda za spoznanje bogatejši. Sicer se časa šolanja v Trstu nerad spominjam, ker se z njim na nek način vračam k mnogim vprašanjem, na katera mislim, da sem že našel odgovor. In to bi utegnilo biti nevarno preverjanje resnice. (*smeh*) Kakorkoli že, sem se na šoli najbolj zanimal za slovenščino: vseč mi je bila kljub temu, da sem pogosto imel težave ravno pri pisanju slovenskih šolskih nalog. (*smeh*) Enostavno se naslovov nisem držal in večkrat moji spisi niso odgovarjali temu, kar so profesorji hoteli od mene. Očitno sem se veselil možnosti, da pobegnem od naslova. Sicer pa je bil to tudi čas, ko sem na povabilo profesorice Zore Tavčar pričel pisati krajše zgodbe za tržaško radijsko postajo. Pojem 'ljubezen do pisanja' pa mi je še vedno nerazumljiv.

Po maturi ste se vpisali na zagrebško Akademijo: ste od nekdaj bili prepričani, da je tista Vaša pot, ali ste se za gledališče in filmsko dejavnost odločili zadnji trenutek?

To je bila premišljena odločitev. Gledališče sem imel rad že kot otrok in v dijaških letih sem veliko raje hodil na vaje v domače društvo in nastopal z amaterskimi skupinami, kot pa, da bi svoj čas prebil na knjigah. Morda tudi zato, ker so celo nekateri moji profesorji nastopali v predstavah in sem bil prepričan, da je edino tako prav. Sicer sem v Zagrebu moral nadoknaditi vse tisto znanje, ki sem ga enostavno in z navdušenjem obšel, ali pa, ki mi ga usmerjenost šole ni mogla nuditi. Kakorkoli sem jo drago plačal. (*smeh*) Tistega obdobja se spominjam tudi

zaradi velikih sprememb v družbenem tkivu, ki so se zrcalile v nas samih, v našem pogledu na drugega, na ožje okolje, na svet. Oporekali smo vsemu in vsem: staršem, mentorjem in ne nazadnje oblasti. Prepričani smo bili, da je potrebno veliko stvari porušiti. Ko bi živeli v drugačnem okolju, bi utegnili celo postati teroristi. Vse se je končalo ob blagodejnem kozarcu vina in trpkem spoznanju preprostosti življenja. (*smeh*)

Marko Sosič.

Ste kdaj imeli vzore, bodisi na gledališkem kot na književnem področju, ki bi jim radi bili podobni? Katearih umetnikov pa res ne trpite?

Umetnike je treba imeti rad, če so resnični. Težko bi kaj slabega storili drugim, razen sebi. Bati se je treba tistih, ki to po vsej sili želijo biti. Taki utegnejo povzročiti zlo tudi drugim.

O vzorih bi težko govoril. Vsakdo jih ima v določenem obdobju. Pri šestnajstih letih sem želel postati kot Dostojevskij, kot Bergman ali Karajan. Bergmanu sem celo pisal pismo, češ da se morava nekaj važnega pogovoriti, toda pisma nisem odposlal, ker mi ga je nek sošolec v klopi prestregel in ga prebral drugim. Takrat še ni pomagalo. Bilo me je sicer sram pred drugimi, bil pa sem še zmeraj prepričan, da se z Bergmanom morava nekaj pogovoriti. (*smeh*)

Na lokalni ravni pa je bil moj vzor gotovo režiser Jože Babič. Dokler nisem spoznal drugih. In naenkrat jih je bilo vse več in več. Obenem pa nikogar. V resnici, v letih šolanja v Trstu, nisem veliko bral in tudi večjih vzorov nisem mogel imeti. Res sem takrat zelo malo bral, skoraj nič. Enkrat sem si tudi izmislil avtorja knjige, naslov in vsebino, češ da je to knjiga, ki sem jo prebral za šolsko čtivo. Verjetno je tista bila prva stvar, ki sem jo 'napisal'. Danes veliko berem in imam srečo, da skoraj vedno nalem na dobro literaturo, vsaj po mojih merilih, seveda. Veliko odkritje pa je bila zame kitajska kratka proza iz prve polovice tega stoletja, ki sem jo pred leti začel prebirati. Zelo me je očarala.

Izbrali ste gledališko pot, vendar sta v petih letih izdali tri knjige: se morda oddaljujete od režiserske dejavnosti?

Trenutno se gledališka in literarna dejavnost dopolnjujeta. Bil bi velik, morda prevelik privilegij, ko bi se lahko ukvarjal samo z literaturo. Prav je tako, kot je. Vsaj za enkrat. Tudi to je sicer privilegij.

Pri ocenjevanju Vaših knjig se kritiki navadno delijo v dve skupini: nekateri so navdušeni nad Vašim načinom pisanja, drugi pa nekoliko skeptično ocenjujejo Vaše stvaritve. Pisanje je zelo osebna stvar: Vi ste v svojih knjigah razgalili tudi svojo dušo; Vam je zaradi tega pred ljudmi nerodno? Vas pa kaj moti, ko razumete, da kritiki ali drugi bralci niso dojeli Vašega sporočila?

Bilo bi strašno, ko bi vsi kritiki ali bralci razmišljali na enak način, se Vam ne zdi? Kakor pravilno ugotavljate, da je pisanje zelo osebna stvar, lahko rečem, da je tudi branje ali ocenjevanje napisanega individualno in zato (k sreči) različno. Lahko je premišljeno, občuteno, analitično itd., pa tudi nepremišljeno, neodgovorno, površno, neobčutljivo, plitko, neumno, tako kot pisanje sicer. Bilo bi hudo, ko bi ne stal za tem, kar sem napisal, z vso razgaljenostjo duše, kakor pravite. To bi pomenilo... Ne vem, kaj bi pomenilo, ali pa vem... Tudi tega ne vem. Bilo bi grozno, skratka.

Glede sporočilnosti in razumevanja mojih tekstov bi pa rekel, da nisem nikoli imel pretenzije po sporočanju. Zakaj bi moral nujno nekaj sporočati? Čemu? Če bralec v sebi nekaj doživi, potem ko je prebral tekst, sem lahko srečen. Daleč od tega, da bi želel pošiljati sporočila v svet. To funkcijo opravlja že Internet, če se najbolj banalno izrazim. Proces nastajanja dela, zavest o tem, zavest o sebi in drugih znotraj nastajanja, to je ena od najvznemirljivejših stvari pri pisanju, eno najtežjih, najbolj bolečih in obenem odrešujočih. To me najbolj zanima, ker je resničnejše od same misli, da bi nekemu nekaj sporočil. Čas pisanja knjige o PDG-ju in kasneje Balerine je bil recimo tudi čas zavesti o življenju, zavesti o sebi.

Provokativno vprašanje: pravite, da Vam je pisanje omogočilo, da ste spoznali samega sebe in imeli pristnejši stik z življenjem; ali Vam ni za to zadostoval tudi samo osebni dnevnik? Čemu objavljate svoje zapise?

(smeh) Ker je v meni tudi veliko narcisoidnosti. Kakor tudi pri Vas, sicer, ker se Vam zdi imenitno, da ste mi

postavili provokativno vprašanje. Mar ni tako? Očitno je pri meni veliko več samoljubja, saj sem s sabo prinesel kar nekaj različnih fotografij, Vi pa ste me prosili samo za eno. (smeh)

Bi skupaj preletela nekatere izjave o Vaših knjigah in skušala ugotoviti, koliko je resnice v njih? Začniva kar pri Vašem prvencu, zbirki novelet *Rosa na steklu*: nekateri kritiki so poudarili predvsem medlo in negotovo izražanje ter postavili Vaš talent pod velik vprašaj, drugi pa so navdušeno zabeležili Vašo izbiro o 'malih ljudeh' ter se navezali celo na Minattijevo pesem "Nekoga moraš imeti rad", češ da ste morda tam črpali navdiha.

Kaj res? Nisem vedel. Sicer pa je zelo res, da nekoga moraš imeti rad, kajne? In tudi, kako bi bilo lahko čarobno naše življenje, ko bi ne bili tako različni. Kar se tiče razmišljanja o mojem talentu... Mar je to sploh pomembno vprašanje za življenje, ki ga živimo? Ni.

Vaše spomine na novogoriško obdobje so tudi ocenili zelo različno: Ivanka Hergold, na primer, tolmači Vaše bivanje v Novi Gorici kot 'izgubljeni čas mladosti', skoraj tragično izkušnjo, ki Vas je doletela; za ostale kritike pa je knjiga *Tisoč dni, dvesto noči* bolj opis iniciacije od obdobja sanj do zavesti, da je resničnost nekaj drugega; zanimiva se mi je zdela ugotovitev Marjane Remiaš, da so morda tudi igralci v PDG-ju doživeli razočaranje, saj so spoznali Vaše značajске pomanjkljivosti in niso našli v Vas tega, kar so iskali ali potrebovali.

Vidite, a ni fajn, da tako različno gledamo na stvari? (smeh) Vse je res, kar ste citirali, morda. Trenutno lahko rečem, da je bila izkušnja v PDG-ju tako velika in obenem tako neotipljiva, da sem jo šele skozi pisanje zmožgel osmisлити in najti v njej vso tisto svetlobo, ki ti pomaga odkriti pot k resničnemu življenju.

Balerina, Balerina je doživela izreden uspeh, vendar tudi tu ni manjkalo dvoumnih recenzij (npr. Vesne Marinčič v *MAGu*), kjer je govor o 'romančku', kjer je vse tako dobro in plemenito. Neobičajno pa se mi je zdelo razmišljanje Ivanke Hergold, ki meni, da je Balerina v resnici popolnoma zdrava deklica: samo pogubna materina ljubezen ji namreč dodeli vlogo nemelega opazovalca, regulatorja.

Razmišljanja niso samo različna. V njih lahko razberemo tudi, kdo zmore (ali želi) seči globlje v stvar in kdo tega ne zmore (ali si ne želi). Tudi sam mislim, da je Balerina popolnoma zdrava deklica, drugače bi tudi mene že zdavnaj morali zapreti.

Ko ste pisali Balerino, ste že mislili na scenarij?

V nobenem primeru. To bi bilo preveč. Sem pa vesel, da je prišlo tudi do uprizoritve.

Opazila sem, kako ste precej ravnodušni do kritik na Vaš račun: ste res taki ali ste se kdaj pošteno razjezili ob branju kake ocene?

Galgal bi, če bi trdil, da me nič ne zanima, kako drugi gledajo na moje pisanje, vendar mislim, da kljub temu to ni tako pomembno, ker je pot, ki jo prehodiš v času ustvarjanja, veliko bolj vznemirljiva od vseh kritik, dobrih ali slabih.

Stanislava Adamić

Pesnica in pisateljica Stanislava Adamić spada v starejšo generacijo hrvaških literarnih ustvarjalck. Rodila se je 11. decembra 1922 v Koprivnici. Njen oče je bil znani slovensko-hrvaški glasbenik in skladatelj, doma iz Sodražice pri Ribnici na Dolenjskem, mati Branislava, Hrvatica, rojena Vitković, pa gospodinja. Stanislava Adamić je v Koprivnici končala osnovno šolo (1932) in prvi razred gimnazije, ostale razrede pa v Splitu (1940). Nato je obiskovala Višjo pedagoško šolo in diplomirala iz književnosti leta 1954. Svoj jezikovni študij je nadaljevala na filozofski fakulteti v Zagrebu in leta 1958 opravila diplomske izpite iz germanistike in romanistike. Kot profesorica tujih jezikov, zlasti angleščine, je poučevala na splitskih srednjih šolah vse do upokojitve. Kot pesnica je postala članica Društva književnikov Hrvaške, zaradi svoje aktivnosti in velike razgledanosti tudi članica Mednarodnega združenja žensk pisateljic v Parizu. Sodelovala je na številnih književnih zborovanjih v Splitu in po nekdanji Jugoslaviji. Nastopila je tudi na Mednarodnem kongresu žensk pisateljic v Nici leta 1975. Sedaj živi v Splitu. Svoje prve verze "ZA PESEM" je objavila v reviji KNJIŽEVNI JADRAN (1952/9), potem pa je objavljala pesmi in prozo v raznih listih in revijah. Naštejemo nekaj naslovov: **Slobodna Dalmacija, Mogućnosti, Život, Dubrovnik, Krugovi, Zadarska revija, Revija, Kolo, Crkva u svijetu,**

Književnost, Stvaranje, Telegram, Modra lasta, Republika, Rukovet, Marulić, Odjek, Forum, Ovdje,

Kana, Radost, Bagdala, Oko književne novine, Naši razgledi, Vrelo života, Podravska gruda, Obnovljeni život, Naša ognjišta itd. Pesmi in proza srečamo tudi v antologijah, zbornikih in koledarjih (Pleti me, pleti, majčice, Split u poeziji 1968, Hrvatske umjetnice, Podravske zbornik, Iseljenički kalendar, Krilata riječ). Največ je objavila v reviji *Mogućnosti*. Bila je tudi urednica mladinskega lista *Srebrni val*. Od proze je treba omeniti obsežnejše delo - **DEMONI** (1979).

Izdala je več pesniških zbirk. Naj omenimo nekatere: **Pesmi plamenečih juter** (1955), **Moje prezrelo jabolko** (1956), **Grebeni rastejo na obalah** (1958), **Soočenja** (1963), **Krotka zemlja** (1970), **Močvirje in zvezde** (1970), **Razpotje** (1977), **Spremembe** (v knjigi *Spirale*, 1978)... Posamezne pesmi so prevedene v italijanščino, slovenščino in angleščino. Na akademiji v počastitev 100-letnice rojstva njegovega očeta (1987) so na teološki fakulteti v Splitu recitali tudi njene pesmi.

Za pesmi Stanislave Adamić so značilne tele poteze: ženska čustvenost, ljubezen do domovine, pejsaži in meditacije. Pesmi zadnjih let so ob osvobajanju domovine boleč odmev na strašno trpljenje hrvaškega naroda ob genocidnem barbarstvu in vandalizmu napadalcov. To so pesmi obupa, upornosti in protestov. Njena molitev je postala uporna pesem. Ali res ni pravice na svetu, ali res ni pomoči od nikogar in od nikoder za trpeči hrvaški narod?! Prevedene pesmi so iz revije *Marulić*.

Martin Silvester

BITI SAM

*Bolje je biti sam
vendar neomadeževan*

*Planile so barve
Pogasile vid
Um raziskuje še zemljevid
zvezd*

Srcu je premajhen svet.

*In ta dan - kot vsi poprej -
ne morejo napolniti
enega trenutka brezna nepreklicne sreče.*

*Lahko štejemo: prvi, drugi, tretji
in brez prenehanja dalje
- vsak želje hip
je napor, dvom in utrujenost
In svetloba - megle in sence razdaja.*

*Morda je dobro biti sam
preroku*

*ki ga nič ne preseneča.
Morda svetniku
ki se tudi bolečine veseli.*

TRENUTEK SAMOTE

Zaželela sem si je
kot dober privid
Dotaknila sem se Sence
zbešana, na pol slepa
pozdravila sem jo
Zašepetala: Utrujena sem
Daj mi cvet
Pokloni vonj mi tišine
Zvezale so me temine
Razpadam
drobim se
Rotim te: Bodi milostljiva
- če je sploh še sočutje -
Zberi drobce moje Zgodbe
polne bolečine
vsevednice v dobri volji.

Besedo reci
Potolaži me
da vedno nekje Nekdo
nepreklicno ljubi
Veš: v meni je dobrota
V areni Nasilja in Nesmisla
jaz pobožno mislim
zaobljubljam sveti se Radosti.
Dotakni se mi čela
in z menoj poklekni!
Skupaj bova zvezdam prisluškovali
Dočakali srebro rose
v jutranji solzi.

NIČ NI PREPOZNO

Nothing is too late
Kaj je pravzaprav "pozno"?!
Skrita korenina obljublja rast.
Razkošje krošnje
razveseljuje ptice.
Spoznavam svoje lice
srcu razpletam novice
Oči so barve neba.
Sanjam o začetni dobroti Porajanja.
Niso zaman
ne tarnanja
ne upanja
"Ko sem slab, tedaj sem močan"
je rekel apostol.
Vem za neko edino nesrečno rano:
V meni svetniška želja
vsak dan, vsako uro
ne poraja svetniških del.

Zavrгла bom zoprno besedo: Pozno
v imenu Ljubezni
v imenu Ljubezni.
Če ljubim
če sem pesnik -
stih odrešuje.

Jaz se še vedno ptic in kresnic,
zvezdnih orisov,
cvetja in rose radujem!

O Bog, zakaj, ZAKAJ
razkošnega veselja ne delim?!

Vem za neki stih
ki še nenapisan - žari.

VSEENO PESEM

Moja pesem
ni vodomet bleščečih besed -
v razkošju barv, ki se izgubljajo brez
[vrnitve]

Jaz diham
plavam
prasketam z oblaki
na vrhu oblakov

Jaz sem brezčasni Tango
po taktu zunajčasovnega
[čudeža]

Včasih čudež
zamišljenega čudeža.

Igram se.
Drobne kupčke in grmade
neusmiljeno razsipavam.

Čudno -
ne izgubljam Obraza.

Priča sem
in obtoženec
v istem stavku svoje Zgodbe
Napadam srdito
In se umikam.
Domišljija mi gradi
občudovanja vredne stolpe -

a potresov jo je groza.
Vseeno - nisem izgubar
Kamenček za kamenčkom
mi sestavlja Mozaik
trajne zamisli
nenaklonjene hazardu.

Kdo me bo obtožil zaradi laži?
Nisem bojevnik -
ropar še manj
Pustite me tišini
in prikritemu nemiru
moje brezupne želje.

IZZA

Rešujemo rebuse
križanke
Česa vse ne!
Igramo se piščalke
robotov
horoskopov -
Vsak koplje neko jamo
in išče zvezdnati vzlet
v cvetličnem vrtu vseh svetov
niso spoznavni,
joj!
vsi cvetni lističi
Laži...

Igram se z modrim
Zavračam belo -
Tako plamen kot kamen
se igrata dneve in noči
Včeraj smo na razpotju
ugibali smer vetra
domet poti
Vprašali se kaj je IZZA

AMEN

Ne zdi se pobožno
Ne vedno
V poskusu molitve
slutim senco
neke groznje Konca
Ni vedno konec
začetek Raja
Zakaj, o Gospod,
vedno - nepreklicno strah!

O Bog! Edini. Neranljivo veselje
Vreži svoje znamenje
živega neustavljivega gibanja
v krvni obtok
v tkivo
svojih strtih otrok
Usta so ranljiva
govorica nespoznavna
v tuljenju dni

O Bog, jaz sem danes
- zdi se mi od prapočetka -
tako strahotno sama
In hvaležna zaradi želje
da me le Tvoja Navzočnost tolaži
In Amen
za svetopisemske obljube
za samozatajevanja.

NISEM PESIMIST

Nisem pesimist,
Ne, pa tudi nisem optimist
Ne žongliram
Ne razmetavam se
in se ne igram z besedami
Poglabljam se
v smisel bistva stvari
Svetim z barvami svojega obraza
Koža mi vpija
sonce in noči
in zvezdni odsev
Hodim, se spotikam
in s krili svojih sanj
pobiram plodove zemlje
in zima in jesen
in pomlad in poletje
zame so sveta imena
Dobre so tudi barve in sence
vse je del mene.
Ni odveč niti plevel niti trnje
dež ni le mlakuža
in veter ne Časa zli duh
Zame so izziv tudi obzorja
in osončeni pesek puščave
Pogled v nebo
in slutnja modrih globin
me razsanjuje -
za sveti dar
nevidljivega Zunajčasovja.

FESTINALENTE

Pričakoval je preroški stih
Domišljija mu je z oblaki
plenila vesoljske prostore
Izmišljal je barve
dolgočasile so ga sedanje.
Zavidal je ptici polet
cvetlici vonj -
deblu razvejanost krošnje
Vse je moje!
je prepričeval srce.
Izmišljal je
zamišljal
in plenil loveč.
Staknil se je
ob golo korenino

Pal - na kamen.

mladika

PISMO

Besede
stare več kot stoletje
imajo še barvo
Štejem dvakrat
po deset zanikanih pomladi
v stezah rok
Ali je to tvoj rokopis, o mama?

Izpovedno pismo - iz davnine.
Veter je davi vrgel noter suh list
razmotal zavitek spisov na mizi.
Očetove note
so se oglasile z mrtvaškimi toni
zadnje napisane Maše.

V vazi
se je prelomil cvet.

NE DALJE OD ŠTIRI

Štejem
in ne morem dalje od - 4
Štiri stene
štiri strani sveta
štirje letni časi
Štirje listi - sreče
(pravijo pri deteljici)
Ponavljam: Š T I R I

Skozi slepoto stene
se naskok štirih
Jezdecev Apokalipse

opazi
in vidi.

Prev. Martin Silvester

Zapuščena hiša v Abitantih, na robu slovenske Istre.

Društvo slovenskih izobražencev ob koncu leta

Pred božičnim in novoletnim preporom je Društvo slovenskih izobražencev priredilo še zadnje ponedeljkove večere v letu 1997. V ponedeljek, 24. novembra, je povabilo v Peterlinovo dvorano škedenjskega kaplana gospoda Dušana Jakomina in dva nekdanja delavca škedenjske železarne, ki so pričevanjsko opisali delo v tej pomembni ustanovi ob njeni stoletnici. Ogledali smo si lahko tudi dokumentarec o trdem delu v železarni. Naslednji ponedeljek, 1. decembra, so bili gostje v DSI predstavniki italijanskega Serra kluba, ki jih je vodil italijanski pisatelj prof. Pasquale Maffeo. V društvu je predaval o literarni ustvarjalnosti katoličanov v Italiji. Teden kasneje, 15. decembra, so se člani društva udeležili proslave ob 50-letnici Slovenske Vincencijeve konference v Trstu. Odpadel je zato društveni večer. Proslava se je začela v cerkvi Novega sv. Antona z mašo, ki jo je daroval tržaški škof Evgen Ravignani, končala pa se je v Peterlinovi dvorani s kulturnim programom, govori in podelitvijo priznanj zaslužnim članom Vincencijeve konference. Zadnji večer v letu je bil v ponedeljek, 22. decembra, tik pred božičnim praznikom in je bil posvečen vsakoletni božični duhovni obnovi, ki jo je podal gospod Milan Pregelj, župnik v Rodiku.

Večer o škedenjski železarni v Društvu slovenskih izobražencev: v sredini g. Dušan Jakomin, na desni g. Danilo Šavron.

CECILIJANKA

Zveza slovenske katoliške prosvete je 22. in 23. novembra priredila v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici 39. revijo pevskih zborov Cecilijanka. Nastopilo je 18 skupin (tudi italijanska in pa zbori s Tržaškega, iz Kanalske doline, Koroške in matične Slovenije). Na prvi večer je občinstvo pozdravila Franka Padovan, drugi dan pa predsednik ZSKP dr. Damjan Paulin. Cecilijanka je bila posebej posvečena 60-letnici smrti Lojzeta Bratuža in 70. rojstnemu dnevu Pavleta Merkušja.

SREBRNI JUBILEJ DUHOVNIJE

V cerkvi sv. Ivana v Gorici, ki so jo nedavno prenovili, je bila 23. novembra praznična zahvalna maša ob 25-letnici ustanovitve tamkajšnje duhovnije, ki skrbi za slovenske vernike v goriškem mestnem središču. Ob tej priložnosti so predstavili 224. zvezek zbirke Sakralni spomeniki Primorske. Goriška umetnostna zgodovinarica Verena Koršič, ki si je družino ustvarila v Parizu in bila tam zelo dejavna v slovenski skupnosti, zdaj pa živi z njo v Ljubljani, jo je posvetila ravno cerkvi sv. Ivana, ki sega v leto 1585.

Pisatelja Pasquale Maffeo in Alojz Rebula (levo); na desni pisateljica Ivanka Hergold, pisatelj Pasquale Maffeo in časnikar Ivo Jevnikar na srečanju v Peterlinovi dvorani.

50 let Vincencijeve konference v Trstu

V cerkvi sv. Antona Novega je bila 15. decembra zahvalna maša ob zlatem jubileju Slovenske Vincencijeve konference v Trstu, ki je nastala 8. januarja 1947. Somaševanje je vodil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je v slovenščini tudi pridigal. V Peterlinovi dvorani je nato sledila prireditev z nastopom pevskega tria *Musica noster amor*, nagovorom ustanoviteljice in predsednice Slovenske Vincencijeve konference prof. Laure Abramove, prikazom opravljenega dela, ki ga je prebrala Srečka Tul, predstavitev Kluba prijateljstva, o čemer je govoril dr. Danilo Sedmak, predstavitev zgodovine in sedanjega obnavljanja vincencijanske dobrodelnosti v Sloveniji, o čemer je govoril lazarist Peter Žakelj, delitevijo pergamentov in medalj zaslužnim živim in rajnim članicam in članom ter mislilo škofa Ravignanija. Ob obletnici je izšla tudi dokumentarna brošura *Petdesetletnica delovanja*.

Med podelitvijo priznanj na proslavi 50-letnice Vincencijeve konference: škof E. Ravignani in predsednica prof. Laura Abrami (zgoraj). Pogled na polno Peterlinovo dvorano (spodaj).

Zajetni knjigi o krajevni zgodovini

Deželni zavod za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini je pri založbi Libreria Editrice Goriziana s finančnim prispevkom deželne uprave izdal 580 strani debelo knjigo o zgodovini Furlanije in Juljske krajine v tem stoletju (*Friuli e Venezia Giulia - Storia del '900*). Kar 33 piscev (tudi zamejski Slovenci Marta Verginella, Aleksander Volk, Ace Mermolja in Aleksij Kalc) je prispevalo 38 studij, ki so povezane v sedem poglavij.

Predstavitve je bila 16. decembra v Trstu. O knjigi so govorili predsednik

omenjenega zavoda Giampaolo Valdevit, zgodovinar Giacomo Todeschini in podpredsednik deželnega sveta Miloš Budin.

O vseh področjih življenja na Primorskem pol stoletja po združitvi z matično državo pa govori 352 strani debela knjiga *Zbornik Primorske - 50 let*, ki so jo tudi ob svojem zlatem jubileju izdale Primorske novice. Zapisov več kot sto avtorjev iz matice in zamejstva je uredil Slobodan Valentinčič.

Delo so že predstavili v Kopru in Novi Gorici.

15-LETNICA ZDRAVNIŠKEGA DRUŠTVA

Slovensko zdravniško društvo je na svojem sedmem občnem zboru 5. decembra na Opčinah praznovalo 15-letnico delovanja. V njem je več kot sto članov, v glavnem zdravnic in zdravnikov, a tudi živinozdravnikov in lekarnarjev. Za predsednika je bil potrjen Rafko Dolhar.

GORIŠKE MOHORJEVKE

Knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1998 so predstavili 20. novembra v Katoliški knjigarni v Gorici in 3. decembra v Tržaški knjigarni. Obsega pa *Koledar 1998*, ki ga je uredil dr. Jože Markuža, spomine dr. Janka Ježa *Življenje moje*, *Z Akcijskim odborom v boj za zedinjeno Slovenijo*, jezikovni priručnik dr. Nade Pertot *Pomagajmo si sami in prevod knjige duhovnika Giuseppa Marchettija (pseudonim Vigj Scuete) Mežnarjeve pridige*, ki jo je iz furlanščine preličil nedavno umrl duhovnik Srečko Šuligoj.

DR. DRAGO BAJC NAGRAJEN

Dr. Drago Bajc s Pedagoške fakultete v Mariboru, kjer poučuje fiziko, je bil 15. oktobra odlikovan z bronasto plaketo za izjemne dosežke na znanstveno-raziskovalnem in pedagoškem področju. Nagrado mu je podelil rektor univerze, dr. Ludvik Toplak.

Merkù in tersko narečje

V cerkvi v Zavarhu v občini Bardo so 22. novembra predstavili knjigo, ki je sad 30-letnih raziskav in ljubezni prof. Pavleta Merkùja. Sam je prisotne nagovoril v terskem narečju, kateremu je posvečena kakih 250 strani debela imenoslovna študija *La toponomastica dell'Alta Val Torre*. Na večeru sta spregovorila še župan Mau-

rizio Mizza in jezikoslovec prof. Giovanni Frau, deklinški zbor Vesna pa je pod vodstvom Bogdana Kralja zapel nekaj Merkùjevih pesmi.

Skupina 85 iz Trsta, ki ji je bil Merkù prvi predsednik, mu je ob 70-letnici priredila 27. novembra lep večer z govori in glasbo v avditoriju muzeja Revoltella v Trstu.

Na predstavitvi Merkùjeve knjige v cerkvi v Zavarhu se je zbralo lepo število domačinov.

MSGR. BATTISTI 25 LET ŠKOF

V videmski stolnici je bila 23. novembra velika slovesnost ob 25-letnici, kar je postal videmski nadškof msgr. Alfredo Battisti. Sodelovalo je 300 duhovnikov in veliko vernikov. Pri maši so odmevale italijanske, furlanske in slovenske besede ter pesmi. Msgr. Battisti, ki se je rodil v kraju Masi pri Padovi 17. januarja 1925 in je septembra postal zlatomašnik, je na čelu videmske nadškofije takoj pokazal veliko občutljivost za pravice slovenske manjšine in furlanske skupnosti, kot tudi za socialno vprašanje.

KONCERTNA SEZONA GM

Glasbena matica v Trstu je začela svojo novo koncertno sezono 18. novembra v Kulturnem domu. Nastopil je komorni ansambel Camerata Labacensis, ki ga je vodil Miroslav Homen. Kot solista sta nastopila pianistka Tatjana Jercog in čelist Vasja Legiša.

Vzporedno pisanje

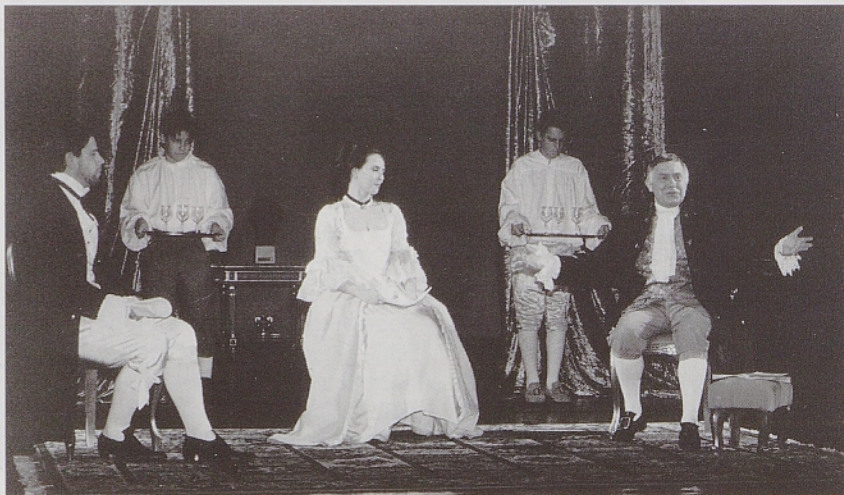
V knjigarni Minerva v Trstu so 8. decembra predstavili knjigo esejev tržaškega književnika Mirana Košute, ki jo je v italijanščini izdala tržaška založba LINT. Pod naslovom *Scritture parallele, Dialoghi di frontiera tra letteratura slovena e italiana* (Vzporedno pisanje, Obmejni dialog med slovensko in italijansko književnostjo) govori o prevodih slovenskih del v italijanščino, o slovenskem založništvu pod fašistično Italijo, o literarni kritiki in o Kosovelu ter Rebuli. Na predstavitvi so spregovorili profesor italijanske književnosti na tržaški univerzi Elvio Guagnini, založnik Valerio Fiandra in avtor.

JEZUITSKI KOLEGIJ

Ob 400-letnici jezuitskega kolegija v Ljubljani so Inštitut za slovensko zgodovino pri Znanstveno raziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za zgodovino Cerkve na Teološki fakulteti in provincialat slovenske province Družbe Jezusove 23. in 24. oktobra priredili mednarodni simpozij. Uvodno predavanje je imel dr. France M. Dolinar.

Zoisovih dvestopetdeset let

Na pobudo slovenskega trgovskega tehničnega zavoda Žiga Zois v Trstu je bila 21. novembra v tržaškem Kulturnem domu slovesnost ob 250-letnic rojstva tega mecena in kulturnega organizatorja. Ob glasbenih in gledaliških točkah je bil na sporedu slavnostni govor prof. Jožeta Faganela. Na šoli so izdali tudi posebno brošuro.

Gledališki prizor na proslavi 250-letnice rojstva Žige Zoisa.

Kamen

V župnijski dvorani v Nabrežini so 6. decembra odprli 6. razstavo Kamen. Svoje izdelke je predstavilo kakih 30 razstavljalcev. O njih sta spregovorila kulturna referentka društva Igo Gruden Maja Lapornik in glavni organizator razstave Ivo Marušič. Prisotna sta bila tudi novoizvoljena devinsko-nabrežinski župan Marino Vocci in podžupanja Mariza Škerk Kosmina.

VOLIVCI V ARGENTINI

Ob nedavnih predsedniških volitvah v Sloveniji so v 38 držav poslali iz Ljubljane 3.115 volilnih kart. Največ v Argentino (1.213 volilnih upravičencev), Švico (321), ZDA (254) in Nemčijo (235).

V Argentini je glasovalo 994 upravičencev. Kandidati so se tako odrezali: Bernik 903 glasovi, Podobnik 62, Kučan 15, Miklavčič 7, Peršak 3, Cerar 2, Poljšak 1, Kovač brez glasov, ena glasovnica pa je bila neveljavna.

42. SLOVENSKI DAN

V Hladnikovem domu v Slovenski vasi (Buenos Aires) je bil 16. novembra že 42. Slovenski dan. Maševal je nadškof Rode, pel pa Domžalski komorni zbor. Kulturni program je obsegal otroške, folklorne in pevske nastope. Nastopili so še slavnostni govornik Božo Fink, predsednik Zedinjene Slovenije Marjan Loboda, veleposlanik Janez Žgajnar, nadškof Rode in urednik Janez Gril.

KONGRES V SEATTLU

Ameriško združenje za razvoj slovenskih ved je imelo od 20. do 23. novembra svoj 29. kongres v Seattlu. V tem okviru je imela svoje 25. redno letno zborovanje tudi Družba za slovenske študije, ki je za kongres pripravila šest zasedanj. Tako so razpravljali o privatizaciji, o vključevanju Slovenije v Nato in Evropsko zvezo in drugih vprašanjih. Posebna okrogla miza je bila posvečena odnosu slovenskih manjšin in izseljencev do osamosvojitve Slovenije. Vodil jo je dr. Matjaž Klemenčič, poročevalca sta bila dr. Milko Bufon iz Trsta in dr. Rudolf Susel iz Clevelanda, medtem ko je dr. Jože Velikonja iz Seattla nastopal kot diskutant. Iz poročil se da razbrati, da je Bufon tolmačil zlasti pogled tržaških levičarjev.

Slovenska šola v Nabrežini v letih 1943-44

V nedeljo, 30. novembra, so v župnijski dvorani v Nabrežini počastili učiteljico Marijo Ažman Brumat, ki je v letih 1943-44 poučevala na slovenski zasebni šoli v Nabrežini. Na fotografiji zgoraj učiteljica Marija Ažman (na desni), ob njej govornica na proslavi prof. Nada Pertot in narodne noše. V sredini: Gregor Pertot podeljuje priznanje učiteljici Ažmanovi. Na sliki spodaj skupni posnetek nekdanjih učencev z učiteljico Ažmanovo.

UMRL P. BOŽIDAR RUMPLER

Po kratki bolezni je 19. novembra umrl župnik v Nazarjah frančiškan p. Božidar Rumpler. Na svoji duhovniški poti je bil sedem let župnik na Proseku (1979-86), nato krajši čas v Žabnicah, kjer je skrbel tudi za Sv. Višarje. Rodil se je 5. januarja 1938 v Zg. Žerjavcih v Slovenskih goricah. Slovesne zaobljube je napravil leta 1965 in bil istega leta posvečen v duhovnika.

HARMONIKAR DENIS NOVATO

Tržaški harmonikar Denis Novato, ki je že posnel dve kaseti tržaških ljudskih pesmi, je v svojo diatonično harmoniko prišel do prve zgoščenke. Založil jo je Livio Možina v Trstu (Pioneer Records). Predstavili so jo 10. decembra v Tržaški knjigarni, kjer so govorili on, založnik in Emil Zonta, nastopila pa je še ženska pevška skupina Stu ledi.

ČLOVEK NA RAZPOTJU

Z izmeničnimi predavanji v Ljubljani in Mariboru se je 17. novembra začel dvotedenski teološki tečaj pod skupnim naslovom Človek na razpotju. To je bila že 31. izvedba tečaja, ki vsako leto pritegne zelo veliko mladih, posamezna predavanja pa se potem ponavljajo v številnih krajih.

DVA SLOVARJA

Po desetletnih opozorilih, da nimamo dovolj obsežnega in sodobnega slovarja, ki naj služi Slovencem in Italijanom pri medsebojnih stikih, sta zadnji čas izšli kar dve obsežni slovarski deli.

Tržaška profesorica in prevajalka dr. Diomira Fabjan Bajc je pri ugledni italijanski založbi Zanichelli izdala slovensko-italijanski in italijansko-slovenski slovar. Založnik je v kolofonu samovoljno dodal kot avtorico tudi zgolj tehnično urednico izdaje, kar naj bi v novih izdajah popravil... Prof. Bajčevi, ki je tako dosegla svojo 16. strokovno ali prevodno knjigo, bodo v kratkem izdali tudi prevod Šavrink Marjana Tomšiča v italijanščino.

Pri založbi DZS v Ljubljani pa je izšel Veliki italijansko-slovenski slovar z 90.000 gesli, ki ga je pripravil romanist Sergej Šlenc iz Ilirske Bistrice, ki je precej daleč z delom za pravo tudi slovensko-italijanskega slovarja.

MALA CECILIJANKA

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 8. decembra Mala Cecilijanka, ki jo je priredilo Združenje cerkvenih pevskih zborov. Na odru se je zvrstilo devet pevskih zborov z Goriškega in s Tržaškega. Nagovor je imela Marja Feinig Tavčar.

GORIŠKI LETNIK ŠT. 22

Goriški muzej iz Nove Gorice je izdal 22. številko zbornika Goriški letnik. Tokrat je posvečen delu in avtorjem (zlasti Francetu Bevku, Andreju Budalu in Damiru Feiglu) Goriške matice, ki je kot založba delala med obema vojnama v Gorici.

ZLATI SV. JUST ARH. PODRECCI

Izročitev nagrade Zlati sv. Just, ki jo je Združenje kronistov Julijske krajine podelilo arhitektu Borisu Podrecci z Dunaja, je bila 12. decembra na županstvu v Trstu. Na slovesnosti so spregovorili predsednik kronistov Giorgio Cesare, tržaški župan Riccardo Illy, deželni odbornik Cristiano Degano in nagrajenec. Podrecca je podčrtal vezi z mestom, v katerem je odraščal, kot tudi s kraškim svetom v idealnem trikotniku Kosovel-Plečnik-Fabiani.

H LAVATYJEVA 100-LETNICA

Ob 100-letnici rojstva zobozdravnika, akvarelista, karikaturista in kulturnega delavca v Trstu dr. Roberta Hlavatyja je bila 4. decembra komeemoracija na njegovem grobu na Žalah v Ljubljani.

NATALE-BOŽIČ-NADAL

Na pobudo Gorske skupnosti Nadiških dolin se je 17. decembra v Benečiji začel niz štirih božičnih koncertov. Prvi je bil v cerkvi v Praprotnem. V skladu s trojezičnim naslovom je odbornik gorske skupnosti Lino Bordon pozdravil prisotne v italijanščini, slovenščini in furlanščini.

SPOMENIK J. BLEIWEISU

V Kranju so 4. decembra odkrili spomenik dr. Janezu Bleiweisu. "Oče naroda", zdravnik in živinozdravnik, politik in urednik Kmetijskih in rokodelskih novic, se je rodil v Kranju leta 1808. Doprsni kip je izdelal akademski slikar in kipar Metod Frlic iz Poljanske doline.

DR. RODE V AMERIKI

Slovenski metropolit, ljubljanski nadškof dr. Franc Rode je bil od 7. do 11. novembra na obisku med Slovenci v ZDA, nato pa deset dni v Argentini.

V New Yorku je 9. novembra blagoslovil obnovljeno slovensko cerkev sv. Cirila, dvorano in Slovenski informacijski center ter kronal podobo Marije Pomagaj. Na univerzi Columbia se je udeležil posveta o kiparju Francetu Goršetu, ki ga je pripravila ameriška konferenca Svetovnega slovenskega kongresa.

V Argentini je dr. Rode obiskal rojake v Buenos Airesu, Mendozi in Bariločah. Imel je vrsto srečanj, tudi s primorskimi izseljenci, štirikrat birmoval in večkrat govoril.

Glavni urednik Družine dr. Janez Gril, ki ga je spremljal, je imel med drugim predavanje o sedanjem slovenskem trenutku, ki sta ga priredila Slovenska kulturna akcija in Slovensko dušno pastirstvo.

SKAVTI

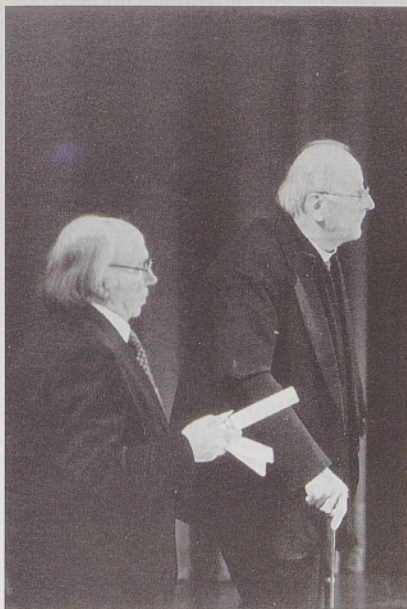
Slovenska zamejska skavtska organizacija je imela svoj 2. deželni občni zbor 12. decembra v Cerovljah. Sprejeli so nekaj sprememb pravil, ki krepijo vlogo deželnega vodstva in torej povezanost med skavti in skavtinjami na Tržaškem in Goriškem. Trenutno je predsednik SZSO Peter Černic.

Naslednjega dne se je tržaški del organizacije skupno z vsemi italijanskimi skupinami na Tržaškem udeležil slovesne maše ob prihodu "betlehemske luči miru" v Trst. Somaševali so tržaški škof msgr. Ravignani in duhovni voditelji. Molitve in petje so bili v italijanščini in slovenščini. Luč iz Betlehema so z Dunaja prinesli trije skavti, med njimi član SZSO. Iz Trsta je šla dalje po Italiji, medtem ko so jo za Slovenijo prinesli z Dunaja naravnost v Maribor.

SLOVENSKE SLOVNICE

V 84. številki revije Studi Goriziani, ki jo izdaja Državna knjižnica v Gorici, zadnje čase pa ureja njen novi ravnatelj Marco Menato, objavlja Giovanni Tallone obširno razpravo o slovenskih slovnica in učbenikih. Roberto Spazzali pa predstavlja delo fašistične stranke v "Ljubljanski pokrajini" v času nemške zasedbe.

Revija Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu

Podelitev priznanja msgr. Marjanu Živcu na reviji ZCPZ (levo); mešani pevski zbor Igo Gruden iz Nabrežine (desno).

V Kulturnem domu v Trstu je bila 7. decembra tradicionalna Revija cerkvenih pevskih zborov. Nastopilo je deset tržaških zborov, kot gost še zbor z Goriškega. Prisotnim je spregovoril nedavno upokojeni slovenski konzul v Trstu, prej pa poslanec in kulturni delavec Tomaž Pavšič. Upokojenemu bazovskemu župniku msgr. Marijanu Živcu so podelili priznanje v zahvalo za skrb za cerkveno petje.

Končana slovenska izdaja Zbornika dokumentov NOB

Pri Obramboslovnem raziskovalnem centru Inštituta za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani je izšel zadnji, 19. zvezek slovenske izdaje Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem. Podnaslov se glasi Boji na Slovenskem 1945, šteje pa 880 strani dokumentov v običajnih razdelkih "Dokumenti enot NOV" in "Dokumenti nemškega okupatorja in njegovih pomagačev".

Zbornik dokumentov je za vso Jugoslavijo izhajal v Beogradu v srbohrvaščini. Sloveniji je bil posvečen VI. del v 19 knjigah, ki so izšle v letih 1952-75. Slovenski prevod (za mnoge dokumente je bil to seveda izvornik) je začel izhajati leta 1952. Do leta 1986 je izšlo prvih 17 zvezkov, ki jih je uredila skupina raziskovalcev beograjskega Vojaškega zgodovinskega inštituta, ki je delala v Ljubljani. Potem

je delo zastalo, dokler ni omenjeni Obramboslovni center oskrbel zadnjih dveh knjig, ki pa nosita obenem tudi svoje oštevilčenje (Knjiga 1 oz. 18, ki je izšla leta 1995 in obsega boje na Slovenskem 1944-45, in Knjiga 2 oz. 19, ki je izšla nedavno).

ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE ŠT. 11

V Ljubljani so predstavili 11. zvezek Enciklopedije Slovenije, ki zaradi obsežnosti gesel Slovenija, Slovenci, Slovenci v Italiji (33 strani izpod peres dr. Milice Kacin Wohinz in prof. Jožeta Pirjevca) s 473 gesli zajema le del črke S (od Savske elektrarne do Slovenska mladina). Skupno šteje 416 strani. Zvezek je uredila Alenka Dermastia, odgovorni urednik Enciklopedije je Martin Ivanič, glavni urednik pa Dušan Voglar. Delo je založila Mladinska knjiga, natisnili pa so ga v 18.000 izvodov.

Rebula v Parizu

Na Vzhodni šoli sorbonske univerze v Parizu so 19. novembra predstavili francoski prevod romana Alojza Rebule Jutri čez Jordan, ki je pod naslovom Demain, le Jourdain izšel pri založbi Les Éditions du Cerf v prevodu Zdenke Štimac. Avtorja, ki je nato odgovarjal na vprašanja prisotnih, je predstavila rojakinja Antonija Bernard, ki predava na omenjeni univerzi. Evgen Bavčar pa je spregovoril o slovenski duši Trsta in Primorske ter o poslanstvu posameznika in malega naroda, kot ga poudarja Rebulov roman.

Med bivanjem v Parizu se je pisatelj Rebula srečal tudi z rojaki v Slovenskem domu v pariški četrti Châtillon.

SKICE GORICE

Pod tem naslovom je pri reviji Isonzo-Soča izšla v Gorici knjiga, za katero je Aldo Rupel prispeval 12 aktualnih zapisov, Hijacint Jussa pa 12 risb.

Tržaški italijanski kulturni svet je počastil skladatelja Pavleta Merkùja ob njegovi sedemdesetletnici s pristrčno prireditvijo v dvorani muzeja Revoltella.

II. TRŽAŠKI PROCES

Ob 56. obletnici ustrelitve petih junakov II. tržaškega procesa je bila 14. decembra komemoracija na openškem strelišču. Govorila sta dr. Filibert Benedetič in bivši senator Paolo Sema. Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR pa je nato priredilo v Prosvetnem domu na Opčinah srečanje o predvojnem primorskem odporu proti raznarodovanju in fašizmu. Vodil ga je Karlo Kocjančič iz Koprca, govorila sta preučevalca omenjenega obdobja Aleksij Kalc in Lida Debeljak Turk, oglasili pa so se tudi štirje preživeli obsojenci z II. tržaškega procesa: Milan Bolčič, Srečko Colja, Vid Vremec in Mirko Brovc.

TIGR - NOVA KNJIGA

Mladinska knjiga je 12. decembra predstavila v Društvu slovenskih pisateljev v Ljubljani študijo TIGR, s podnaslovom Slovenci pod Italijo in TIGR na okopih v boju za narodni obstoj Krasa in Vipavske doline, ki jo je napisala prof. Mira Cenčič. Gre za podroben in pregleden prikaz akcij in protagonistov organizacije ter njihove usode med vojno in po njej, ko so bili komunistom zelo napoti. Tigrovstvo na Tolminskem in Pivškem pa še čaka na tako podrobno obdelavo. Avtorico je k delu spodbudil znani tigrovec in zbiratelj gradiva o tigrovcih, učitelj Tone Rutar, ki je lani umrl v Novi Gorici, star 95 let.

ČASNIKAR MITJA VOLČIČ SENATOR

Na volitvah za nadomestitev prerano umrlega goriškega senatorja prof. Darka Bratine je bil 14. decembra izvoljen v italijanski senat časnikar in predavatelj na fakulteti za diplomatske vede v Gorici Mitja Volčič. V okrožju, ki obsega vso Goriško, vzhodni del videmske pokrajine in tri občine tržaške pokrajine, je kot kandidat Oljke v dvoboju z desno-sredinskim kandidatom odnesel dve tretjini veljavnih glasov. Udeležba pa je tokrat znašala le 52 odstotkov.

NEKROPOLA V ITALIJANŠČINI

Po 25 letih brezuspešnega romana po velikih založbah je italijanski prevod znanega dela tržaškega pisatelja Borisa Pahorja Nekropola, ki ga je oskrbel okcitanski prijatelj Ezio Martin, izšel v knjižni obliki z naslovom Necropoli. Pred tem so ga izdali že v francoščini, angleščini in nemščini. Italijanski prevod je prejel prvo nagrado na natečaju za prevode slovenskih del, ki ga je razpisalo Javno večnamensko kulturno središče v Ronkah. Razglasitev je bila 22. marca 1996 in takrat so prireditelji obljubili, da bodo najboljše prevode natisnili. S prispevkom Kraške gorske skupnosti so to zdaj izvedli.

V kratkem bo izšel v Parizu še en francoski prevod Pahorjevega dela, in sicer Vile ob jezeru.

LJUDSKE PESMI NA ZGOŠČENKAH

Ob knjigah Slovenske ljudske pesmi, ki izhajajo pri Slovenski matici (četrti in zadnja naj bi izšla februarja), so pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti začeli izdajati zgoščenke z izborom pesmi, kar je izvrstno dopolnilo k znanstveni izdaji v knjigi. Prva zgoščenka je bila posvečena junaškim, zgodovinskim, bajeslovnim in pravljničnim pripovednim pesmim. Druga, ki je izšla decembra, pa v izboru dr. Zmage Kumer in Julijana Strajnara predstavlja pripovedne pesmi z legendarno vsebino. Zastopane so vse slovenske pokrajine, ne glede na državne meje. Inž. Drago Kunej je teenske posnetke "očistil" za objavo.

SLOVENSKI BALET

V Ljubljani so 3. decembra predstavili prvi del študije Razvoj baletne umetnosti v Sloveniji. Napisal jo je izredni profesor za ples in operno igro na Akademiji za glasbo dr. Henrik Neubauer, ki je bil med drugim dolgoletni vodja in koreograf ljubljanskega baleta, direktor in umetniški vodja Festivala Ljubljana in umetniški vodja Opere in Baleta SNG Maribor. V knjigi obravnava obdobje od začetkov odrskega plesa na Slovenskem sredi 17. stoletja do konca druge svetovne vojne.

SIMPOZIJ O LIPUŠU

V Musilovi hiši v Celovcu je Inštitut dežele Koroške, ki ga vodi prof. Klaus Amann, decembra ob 60-letnici pisatelja Florjana Lipuša priredil simpozij o njegovi ustvarjalnosti. Tri večere so oblikovali strokovnjaki iz različnih držav. Mnogi so Lipuša spoznali le po prevodih, ki zadnje čase dobro odmevajo v avstrijski javnosti.

DOM IN SVET 1997

Pri Slomškovi založbi v Mariboru je izšel Dom in svet - Zbornik 1997. To je že deseta zaporedna letna publikacija, ki jo je uredil dr. Stanko Janežič. Kakih 40 avtorjev iz matice, zamejstva in zdomstva na 335 straneh obravnava zgodovinske, kulturne in aktualne teme z žlahtnim slovenskim in krščanskim pristopom. Objavljena sta tudi dva daljša intervjuja - s slavistom prof. Martinom Jevnikarjem in z duhovnikom dr. Janezom Zdešarjem.

Boris Pangerc: Črno zlato

Oktober 1997 je pri literarni reviji Fontana v Kopru izšla nova pesniška zbirka Borisa Pangerca **Črno zlato**. To je 13. Pangerčeva knjiga pesmi in proze, samo v tem desetletju jih je izšlo že šest.

V novi zbirki je 43 pesmi, ki so razdeljene v štiri cikle z naslovi: Breg, Zamejska balada, Nimfa zarotna in Črno zlato. V prvem, tretjem in četrtem ciklu so pesmi brez naslovov, velikih črk in ločil, razdeljene pa so v kitice, v drugem ciklu so naslovi iz velikih mastnih črk. Tako je knjiga pregledna, čeprav nima kazala.

Pangerčev Breg je prostrana jasa, bujna od grenkih in rdečih cvetov, kakor materino čelo v razbolelosti skrbi, v viharju hrepenenja, v vredini jasnih misli je bogat, "moj Breg / toplo pribežališče / naših jadrnic od vsepovsod". Mejnike je zarasla trava, njive so nezorane, travnike kosi samota, poljske poti je zarasel plevel, pašnike so zarasle akacije. "Gledam vse to - / in srce utripa grenko". Nekoč so otroci bosí frčali po njivah, voda je poganjala mlinsko kolo, vonj sena je mazilil hrbte grabljicam. Mrak, iz grozdja diši zorenje, sadovnjaki zrejo v megleni obroč lune, tišina tarna. Ob trgatvi ima človek v žilah sonce, v mesu ogenj in zemlja mu je mati, žena, hči. Ob polni luni ne spi, ker je kri preburna, ljubezen razseče kamen.

Zvečer pogled v Zaliv, nad njim dimnik Železarne, dva svetlozelena hrbta in med njima Vale, hranilniki nafte, travniki, hiše, vinogradi. Objokuje dan, ko so prekopali njegove njive za hranilnike nafte, takrat so mu zarezali rano v srcu. Breg je svet in najlepši, ob smrtni uri naj nas "potolaži tvoja prst". Njegova hiša razpada, a nima denarja, da bi jo popravil, prodal bi jo samo sosedu, pa nima denarja.

V drugem ciklu je že v naslovu Zamejska balada poudarjena žalost, ki mu jo prinaša življenje. Zvečer bo prižgal nad kamnito mizo večerno luč, prišli bodo fantje in zapeli njegovo žalostinko. Daleč je še do trdega spanja, pri hiši se razlega samota, ko da kdo za vedno odhaja. Pri njem je kot v kraški jami, temno, mrzlo, vlažno. Vedno več je mrtvih kot živih. "Glej, ne mrtvih ne bo več - ne živih". Ko bo potrkal mir, bo odšel v "dom brez prostorja / in brezčasje", kjer ga čaka postelja brezdanja. Zaton tega dne je tako samotni, "da bi se opil / od lastne krvi". "Počasi / bomo tujci v lastni vasi".

Pod skupnim naslovom je še pet pesmi s samostojnimi naslovi. Same prevare in zarotno počutje. Časi so trdi, od kruha in vina bo treba živeti. Jesen je in smo še bolj sami. Moja dežela sinja pustinja. Spomin na kmečki punt.

V tretjem ciklu je prejel načrt ljubezni od zvezd, vse celine bi objadral z njo in ji ostal zvest. V njenih očeh so globoke sledi. Najlepšo pesem bo ustvaril zanjo, "ki te Bog je dahnil vame". Drug ob drugem sta kakor divjad na preži. Nebo je iz porcelana, polja iz steklenih rož, jadrata na ognjenem čolnu. Ob njej je spomladi kopnenje, poleti drhtenje, v jeseni hrepenenje, "ko zima zašklepe-

ta, / je črna žetev". Tiha strmi v zasanjane daljave. Vso noč je bila kot nimfa bohotna. Dolgo in strastno jo bo žrtvoval. "Ko zazveni bron / tvojega telesa - / izbruhne blaznost". To noč bo v sanjah njen. V poznopoletnem dnevu je "tako tvoj / in tako sam".

V zadnjem ciklu je ona črno zlato: "Črno zlato / črno zlato / si ti / ko črno nebo / ko žari ob nevihti." Skozi vseh šest pesmi je ona vedno črno zlato, naj se mu zgoti karkoli, "samo da obsiješ me - / črno zlato".

Uvod (malo manj kot eno stran) v knjigo je napisal Tone Partljič: "Nedvomno gre za najzrelejši literarni sadež z drevesa Pangerčeve lirike." To je jedro uvodnih ugotovitev.

V pesmih je očiten vsebinski in oblikovni razvoj. Če je bil že prej z vso dušo navezan na rodno zemljo v Dolini, ki jih je telesno in duhovno hranila, je po uničevanju polj in travnikov za naftne hranilnike pretresen in izpodrežan. Vzeli so jim zemljo očetov in dedov, ki jim je omogočala življenje in jih je tudi po smrti sprejemala vase. In bridka ugotovitev, da počasi iz našega rodu "ne bo več znancev / počasi / iz našega rodu / niti ne zanamcev".

Jezik je pesniško izbran, pogosto uporablja rimo in večkrat aliteracije, to je, ponavlja iste soglasnike, da poudari razpoloženje, npr.: čez poljske poti se pne plevel, in kakor kosi, in sanjali v nedogled glasno, na mlinsko kolo / je udarjal vodopad svojo dolgočasno pesem, / in vse tako je bilo takrat, vlečejo prepilne skozi odprta okna, prostori so temačni in zatohli...

Knjigo je s črno belimi risbami z Brega opremil Jože Žlavs. Fotografijo na ovitku je posnel Luciano Kleva.

Izidor Predan - Dorič: Piše Petar Matajurac

Pri založbi Devin je izšla pred kratkim knjiga podlistkov Izidorja Predana - Doriča z naslovom Piše Petar Matajurac. Uredila jo je Jole Namor, ki je napisala tudi spremno besedo na ovitku o avtorju in njegovem delu v tej knjigi.

Izidor Predan Dorič je bil eden najuglednejših in najdelavnejših ljudi v Beneški Sloveniji po zadnji vojni. Rodil se je 7. maja 1932 v Gorenjem Bardu v kmečki družini kot deseti in zadnji sin. Z materino pomočjo je že kot otrok začel brati slovenske povesti iz zbirk Družbe sv. Mohorja. Italijansko osnovno šolo je končal v vasi Platac, potem je nekaj časa služil za hlapca. Vedno je rad bral in z narodno zavestjo je rasla tudi politična in prepričanje, da brez odprave socialnih krivic ne bo miru in pravice za malega človeka. Zato je postal komunist, vendar pa nikoli ni zašel v skrajnosti, še prej pa je deloval v naprednih slovenskih organizacijah. Že 1948, ko mu je bilo 16 let, je postal odgovoren za Zvezo slovenske mladine v Benečiji v sklopu Gorice in Benečije. To odgovornost so potrdili tudi na ustanovnem kongresu Demokratske fronte Slovencev 1. maja 1949. Naslednje leto

je bil v konzorciju in uredništvu Matajurja. Zaradi slovenstva in odločnosti je bil večkrat zaprt, najdalj od oktobra 1953 do maja 1954. Po prihodu iz zapora je bil izvoljen za tajnika Socialistične fronte Slovencev za videmsko pokrajino. Oktobra 1955 je bil med ustanovitelji prvega slovenskega kulturnega društva Benečije - Društva Ivan Trinko v Čedadu. Od ustanovitve do 1960 je vodil to društvo kot tajnik, nato do 1974 kot predsednik. Organiziral je Dan emigranta, zdaj tudi Dan slovenske kulture. Bil je pobudnik Kamenice, srečanja sosednjih narodov, 1971. Bil je delegat Benečije na ustanovnem občnem zboru SKGZ, kasneje je imel v njej važne funkcije. Od 1. januarja 1974 do konca leta 1985 je bil glavni in odgovorni urednik Novega Matajurja. Pisal je črtice, novele, pesmi, uveljavil pa se je tudi z igrami, ki jih je uprizorilo Beneško gledališče. Leta 1968 je imel odmevni predavanje o problematiki Benečije na Študijskih dnevih Draga.

V Novem Matajurju je ustvaril uspešen in priljubljen lik z imenom **Matajurac**, beneškega človeka, ki v narečju in z ljubeznijo pripoveduje o nekdanjih navadah od najstarejših časov dalje, o težavah in nevarnostih za narodni obstoj, spodbuja v bralcih ljubezen do domače zemlje in jezika, do narodnih izročil in navad, istočasno pa v bralcih širi splošno znanje in poznanje ljudskega kulturnega bogastva.

Urednica Jole Namor je izbrala 50 podlistkov, to je posebna leposlovná zvrst, ki so jo v slovensko časnikarstvo vpeljali trije mladoslovinci: Josip Jurčič, Janko Keršnik in Ivan Tavčar, in sicer v mariborskem Slovenskem narodu. Podlistki so bili narodnosposbudni, rodoljubni, načelni, bojeviti in brezobzirni, zato se je moral urednik Jurčič večkrat zagovarjati pred sodnikom in plačevati kazni. Podlistek se je razvijal in širil, saj so priobčevali podlistke vsi slovenski časopisi.

Izidor Predan je že prvo leto urejanja Novega Matajurja vpeljal Petra Matajurca in ga obdržal do konca urejanja. Namorjeva je razporedila podlistke v pet poglavil in jih opremila z značilnimi in mnogo povednimi naslovi: Naš kralj se je imenoval Savo Nedižnjak, Smieh je potreben kot voda in sonce, Vsi ste moji sinovi in vse vas ljubim, Biti Slovenec ni meštjer! in Še žlice ne bo imeu, kaj pa jesti?

V prvem razdelku je posegla urednica v najstarejšo beneškoslovensko zgodovino, ko jim je vladal mladi kralj Savo Nedižnjak. Bil je hudo bolan in po vsem kraljestvu so iskali srajco srečnega človeka, ki bi ga ozdravila. Končno so našli srečnega pastirja na Matajurju, toda bil je brez srajce. Kralj je umrl, zavládala je njegova vdova kraljica Vida, znana po tem, da je rešila Benečijo pred hunskim kraljem Atilo.

To je vsa beneška zgodovina, bogatejši pa so ljudski običaji. Začenja z ženitvenimi navadami. Oče, mati in sin gredo v bližnjo vas, kjer sta oče in mati izbrala sinu nevesto. Postrežejo jim, ker so jih pričakovali, zmenijo se za doto, za balo, govorijo o tem in onem, samo neveste ne pokažejo, čeprav je ženin ne pozna.

“Naenkrat se parkaže na vratih.

Bila je srednje postave, ne majhna, ne velika. Črne lase je imela spletené v kite, ki so ji segale do pasu. Tu-

di oči je imela črne, velike, liep izoblikovan, dolgoličast obraz, majhan nuos in majhna ustaca. Na en žlah mi je bila ušeč.”

Potem jo je hodil obiskovat, toda “mati naju ni pustila sama niti takrat ne, ko nas je gospod mašnik že v trečjo oklical”. Poroka, dva dni ohcet pri njej in pri njem in potem je steklo vsakdanje življenje. Sklep: “Zmieraj sma se dobro zastopila, čepru so mi jo zbral drugi za ženo”.

Moža je ponoči vozila “smuojka”, neka neznana sila, da se je vrnil zjutraj ves utrujen. Nekaj je šaljivo resnih zgodb. Žena je med vojsko rodila črno dete in možu pojasnila, da je pil otrok v bolnišnici mleko črne postrežnice, mož pa je pil kozje mleko, zato so mu zrasli rogovi. Mož je odšel v gostilno in naročil kosilo in pijačo “za moj sud”. Ko je pojedel in hotel plačati s soldom, mu je dal gostilničar še 20 lir, če gre še v sosednjo gostilno. Šel je in zaslužil kosilo in še 20 lir.

Štefana so ujele krivopete. Prosil jih je, naj ga izpušte, da jim bo pridno delal. Izpustile so ga, on pa je zabil sekiro v hlod, da je nastala široka razpoka. Prosil je krivopete, naj gredo s prsti v odprtino. Ko so šle, je sekiro izdrl in krivopete so se s prsti ujele v hlod. Mlada žena ni mogla imeti otrok, tašča je hodila na božja pota in jih izprosila za celo hišo.

Slovenskemu papežu je Gorbačov stisnil roko. Beneške Slovence poziva, naj bodo ponosni na svoj izvor. Biti Slovenec, ni meštjer, ampak ponos. Beneški fantje želijo biti vsi alpincu, tudi pisatelj je bil. Fašisti so pomazali zidove s pisanjem proti bilingvizmu. “Un gruppo di fedeli” iz Grmeka v Benečiji je napisal žaljivo pismo proti videmskemu nadškofu Battistiju, ker brani slovenščino in je birmal slovenske otroke v Liesah septembra 1985.

Tenenteju kolonelu Marinu Droliju je napisal dolg odgovor o priimkih v Benečiji in o tem, kaj je minoranca. Spis je duhovit in utemeljen in prijazen, čeprav bi bil lahko polemičen.

Tako smo dobili s knjigo Piše Petar Matajurac še časnikarsko in narodno obrambno podobo beneškega kulturnega delavca Izidorja Predana - Doriča. Bil je izreden mož, Slovenec do zadnjega vlaka, za svoje ljudi je delal, trpel in bil v ječi. Iz njegovih podlistkov odseva Beneška Slovenija s svojo zapostavljenostjo, revščino in odrezanostjo od ostalih Slovencev. Matajurac pozna svoje rojake, njihove težave in potrebe, rad bi jim pomagal, pa je sam enako reven in nemočen kakor drugi. Z veliko ljubeznijo in razumevanjem obravnava njihove probleme, stiske in vsakdanje težave, ki se vlečejo skozi stoletja. Kljub vsemu pa so zvesti državljani in vsi beneški fantje hočejo služiti vojsko pri elitnih alpincih.

Urednica Jole Namor je v spremni besedi zapisala tudi tole: “Nikoli ni zamolčal nobene krivice in vseskozi zagovarjal pravico do vsestranske zaščite slovenskega človeka v Benečiji.” Petra Matajurca je napisal v beneškem narečju, “pravzaprav v nadnarečni obliki, vsekakor v jeziku, ki je dostopen vsakemu bralcu, torej tudi ljudem, ki niso imeli nobene možnosti izobraževanja v knjižni slovenščini”.

razstave

Maks Fabiani:
Vizije prostora

Pred kratkim je izšla pomembna knjiga Marca Pozzetta o znanem arhitektu in urbanistu Maksu Fabianiju z naslovom Vizije prostora. V obsežni monografiji je dokumentirano predstavljeno dolgo, skoraj stoletno življenje slovenskega arhitekta, čigar dela so posejana po številnih krajih pri nas, a tudi v širšem prostoru. Predolgo bi bilo tu naštevati, kaj vse je Fabiani preštudiral in načrtoval, kod vse je zapustil svoj pečat in koliko stvari je celo prerokoval. Nace Šumi v sprememnem listu k razstavi, ki nosi isti naslov kot knjiga - Vizija prostora -, poudarja, da je delo izredno pomembno, saj je napisano temeljito in z upoštevanjem vse dokumentacije o Fabianiju. Iz dela izhaja njegovo prepričanje, da je treba spoštovati okolje, kadar vanj posegamo, ne da bi pri tem zavračali tehniko in sodobni način življenja. Fabiani je bil racionalistično usmerjen, a je bil po svojem bistvu umetnik. Končno je bil ta slovenski arhitekt tudi nekakšen videc ali prerok ali pionir, kadar je šlo za zamisel o celinski vodni poti po našem ozemlju, se pravi za povezavo Donave in Jadranskega morja s kanali.

Izid tako zanimive knjige je sprožil pobudo, in sicer razstavo v prostorih Spacalove galerije v Štanjelu. Ker istočasno poteka in Trstu razstava, posvečena Lojzetu Spacalu, se je mnogo slikarjevih del preselilo v Trst in prepustilo tri dvorane Fabianiju.

Razstava ni obsežna, hoče pa pokazati del Fabianijeve zapuščine, katera v realnosti skoraj ni mogoče več videti. Razstava je sestavljena iz štirih sklopov: v prvem je izbor regulacijskih načrtov mest, trgov in vasi v porečju Soče, pripravljenih v letih 1917-1922; v drugem so ureditve treh trgov, in sicer v Gorici, Ljubljani in Ogleju; sledi začasna arhitektura sejemskega mesta, postavljenih v letih 1904-1906 (Dunajski Prater, London, Liberec); na koncu so še študije za regulacijo Soče kot dela plovne poti Jadran-Donava.

Jasno je, da je taka razstava zanimiva, a nekoliko težje razumljiva laiku,

zato je škoda, da je organizatorji niso osvetlili s primernimi razlagami. Očitno je, da je nastala kot poklon Fabianiju ob izidu monografije, da je nekakšno vabilo k branju knjige izpod peresa strokovnjaka Marca Pozzetta.

Nekoliko sicer razstavo popestrita še dva dodatka: oblikovalka Jana Pečečnik je postavila na ogled vrsto razglednic na temo Štanjela (omenimo naj vsaj grad ponoči z besedilom **Pesem noči odzvanja lepoto njegovo** in razglednico s kamnitim oknom, ki ga krasijo rože); Matej Mljač pa je predstavil s fotografijami Fabianijeva dela v Štanjelu.

Če si ob razstavi vzamemo čas, da se po tem čudovitem kraju še sprehodimo, potem je obisk Štanjela res enkratno doživetje.

Magda Jevnikar

Paolo Pascutto
v Galeriji Cartesius

V zadnjih tednih se je prvi nas zvrstilo več razstav likovne umetnosti: v Prosvetnem domu na Opčinah je razstavljal Cecilija Černe, v Nabrežini poteka šesta izvedba skupinske razstave z naslovom Kamen, v Tržaški knjigarni se je predstavil Deziderij Švara, v Gorici sta imela vsak svojo razstavo Klementina Golja in Bogdan Butkovič, da omenimo le nekaj primerov, z naštevanjem bi pa lahko še nadaljevali.

V današnji beležki se bomo zaustravili ob razstavi v tržaški galeriji Cartesius. Na njej se je predstavil mladi vsestranski ustvarjalec Paolo Pascutto z dokaj domiselnimi slikami pod skupnim naslovom Spaesato Carso. Dobeseden prevod v slovenščino bi moral biti dvojen, če bi hoteli posredovati smisel besedne igre: Kras naj bi bil "zbezan" in hkrati naj bi bile njegove vasi usodno predrugečene, da niso več - vasi.

Paolo Pascutto je ob odprtju razstave pripravil svojevrstno performanco, ki jo je deloma ponovil še enkrat. Zamislil si jo je z Elisabetto Gustini, tekst je bil njegov, režijo pa je prevzela Gustinijeva. Nastopali so igralci Fabrizio Polojaz, Giovanni Fauceglia in Saša Spaccini, glasbo je oskrbel Stefano Sacher, izvajali pa so jo

Luisa Antoni, Dario Caroli, Massimo Favento in Ilaria Zanetti. Gre za srečanje treh oseb na umetniški razstavi, seveda Pascuttovi, na temo Kras, in za tri diametralno nasprotujoče si odzive na slike. Polojaz je upodobil Kraševca, ki je obrnjen v preteklost in čuti ob spremembah na Krasu ne le nelagodje, ampak tudi trpko bolečino. Druga oseba (Saša Spaccini) je meščan, ki si je na Krasu zgradil vilo, a se v Kras ni vživel, nasprotno, marsikaj ga moti in kar more, to prilagodi lastnemu okusu. Tretji oblikovalec razstave (Giovanni Fauceglia) je tržaški italijanski profesor, ki dojema Kras s stališča intelektualca in si pomaga s citati iz del, v katerih nastopa kraški mikrokozmos. Pascutto je ustvaril ironično besedilo, ki razgalja stereotipe, ruši mite in se posmehuje majhnosti ter omejenosti, kakršnikoli. Čeprav je včasih kaj pretirano, zato se gledalec zasmeje, je v bistvu ta splet ljudi, ki hodijo eden mimo drugega, ne da bi se srečali, resnično pretresljiv. Pascuttov prikaz bi bil odlično izhodišče za debatni večer in upati je, da bo iz tega še kaj nastalo.

Posebno pozornost pa si seveda zaslužijo slike. Pascutto je pokazal velik napredek: zdaj slika tudi na platno in na desko. Predvsem platna učinkujejo močno in prepričljivo in umetnik tu dosega zavidljivo tehnično dovršenost.

Njegov Kras ni lirična pokrajina, ampak stičišče narave in človekovega posega vanjo. Surrealistični prerez razkriva umetnikov ironični pristop do problematike, ki ga zaposluje. Njegove igrive kombinacije ustvarjajo absurdne situacije z močno polemično ostrino. Na prejšnjih razstavah ni bilo še tolikšne dorečenosti in nedvoumnosti sporočila. Igrivost se je spremenila v ironičnost, porojeno iz trpkosti spoznanja o nekaterih neizbežnih posledicah človeških odločitev v zvezi s pokrajino, ki ne more biti več preprosto "lepa". In vendar to lepoto slutimo, pa čeprav ni bil Pascutto namen ta, da bi nam jo ponujal kot samostojno prvine svojega slikarstva. Prav v tej večplastnosti vidim in berem nesporno kakovost predstavljene del.

Magda Jevnikar

Ob pridigah in traktatih mojstra Eckharta

Če je v pravkar minulem letu izšla na Slovenskem knjiga, ki bi jo mogli tako po njeni vsebini kakor po njeni predstavitvi imenovati knjigo leta, so to vsekakor **Pridige in traktati Mojstra Eckharta**, tega znamenitega predstavnika nemške srednjeveške mistike.

Po svoji vsebini namreč knjiga vsebuje sporočilo velikega religioznega genija, ki zdaj postaja prvič dostopen slovenskemu bralcu. Po svoji predstavitvi pa pomeni še en primerik filološke in eksegetične vzornosti še mladega znanstvenika Gorazda Kocijančiča.

A kdo je bil Mojster Eckhart, o katerem je bilo rečeno, da govori svojim ljudem iz večnosti, papež Janez XXII. pa je po njegovi smrti obsodil vrsto njegovih tez?

Rodil se je l. 1260 v plemiški hiši v Turingiji na Nemškem. Bil je torej sodobnik Danteja. V mladih letih je stopil v samostan dominikanskega reda v Erfurtu. Redovni predstojniki so kmalu spoznali njegovo miselno in govorniško genialnost, saj je še mlad izdal **Poučne govore**, primizna branja za sobrate, ki so živeli z njim v istem samostanu. Tako so ga poslali na **studium generale** sv. Jakoba v Pariz, kjer je že po dveh letih dosegel naziv magistra. "Mojstra", kakor se je zdaj imenoval, je redovni kapitelj v Erfurtu izbral za prvega provinciala novoustanovljene saške redovne province. Kmalu mu je bila zaupana še služba generalnega vikarja opustele češke province.

Zaupana bi mu bila tudi južno-nemška, ko ne bi bil zaradi ostre tekmovalnosti s frančiškani moral zasesti stolice v Atenah tedanje Evrope, v Parizu. Po dveh zaporednih bivanjih v Parizu, kjer je zasnoval nekaj svojih velikih del v latinščini, se je preselil v Strassburg kot predstojnik tamkajšnjega dominikanskega samostana. Tam se je kot pridigar proslavil daleč preko nemških meja in dosegel zenit svoje slave.

Njegova naslednja življenjska postaja je bil Köln, kamor je bil kot šest-

desetletnik poklican predavat na **studium generale**. A tu je njegovo zvezdo čakal žalosten zaton. Kölnski nadškof Heinrich iz Vineburga, ki je v času razraščanja sekt posebno goreče preganjal nove nauke, je l. 1326 sprožil proti Eckhartu inkvizicijski postopek. Očital mu je veri nevarne nauke, ki naj bi jih širil v svojih nemških pridigah za ljudstvo. Inkvizicijska komisija mu je očitala kar 49 spotakljivih mest, ekscerpiranih iz njegovih latinskih del, zraven pa še 59 spornih spisov iz njegovih nemških pridig. Eckhart se je branil z genialno samoza-vestjo. Ko so mu potem naprtli proces, je apeliral na papeža v Avignonu, obenem pa se obrnil na ljudstvo. V

Umril je - ali v Kölnu ali v Avignonu, še ni dognano - med l. 1327 in 1329. Eckhart je bil sin kriznega časa, časa potresov, poplav in kug, ko je v širokih ljudskih plasteh vzniknila potreba po neposrednejši religiozni izkušnji. Sicer pa je bilo vse 14. stoletje na Nemškem v znamenju mistike. Njegovo duhovno izhodišče je v veri o rojevanju. Besede v duši - o rojevanju Sina v dušni iskri po Bogu Očetu -, to svojo vero pa je razglašal v nezaslišanem vulkanskem slogu, ki je moral vznemirjati njegovo poslušalstvo. Če človek danes bere njegove pridige - in to je težko branje visokoumnih miselnih blokov, zakaj Eckhart ni srčni, ampak intelektualni mistik - se utegne začuditi, da je pravzaprav uradna Cerkev v njegovem primeru tako pozno posegla. Vzemimo na primer stavek: "*Kdor svetoskrunsko govori o Bogu samem, slavi Boga.*" Ali: "*V vsakem delu, tudi v slabem, se enako razodeva in sije Božja slava.*"

Danes, pripominja Kocijančič, so tako katoliški kot nekatoliški zgodovinarji srednjeveške misli prepričani, da je pri Cerkveni obsodbi šlo za neupoštevanje pravega namena Mojstrovih spisov. Poleg tega so bile njegove pridige namenjene šokiranju in duhovni prebuditvi ljudi, že navajenih na pravoverne formulacije. A čeprav je dominikanski svet sprožil postopek za rehabilitacijo svojega velikega učitelja, bo tudi današnja Cerkev celotnega Eckharta težko sprejela. Razumljivo pa je izžarevanje, ki ga po šeststo letih veliki nemški mistik povzroča v času, ki je pod vplivom filozofije njegovega sonarodnjaka Heideggerja. V senci te filozofije se namreč Eckhart še posebej domače bere. Obenem je Eckhart hvaležno izhodišče za primerjavo njegove misli s vzhodno, saj je zelo podobna mistikam Daljnega vzhoda, hinduistični, budistični in islamski. Velja omeniti, da je v svoji nacionalistični polasčevalnosti skušal iztegniti svojo roko nad tem mislecom celo nacizem.

Čez petsto strani obsegajoča knjiga je izšla v vzorni grafični predstavitvi celjske Mohorjeve družbe, sodelovali pa so različni prevajalci: Milica Kač, Vid Snoj, Jani Virk, Janez Zupet, Gorazd Kocijančič, ki je knjigo tudi uredil in ji napisal dragocen dodatek.

A.R.

Vsaka
slovenska
družina
ima na mizi
mladiko

svojem protestu je klical za pričo Boga, da se je v svojem življenju po svojih močeh ogibal vsaki zablodi v verovanju in vsakemu prestopku zoper nrvnost. Ko njegove pritožbe na papeža niso hoteli poslati naprej, se je Mojster sam odpravil v Avignon.

Papeška komisija je zmanjšala veliko število inkriminiranih členov, a nekaj jih je le bilo spoznanih za heretične. Tako je papež Janez XXII. v buli **In agro dominico** - Na gospodovi njivi - 27. marca 1329 obsodil 28 njegovih trditev, prvih 15 brezpogojno. Papež je tudi ukazal, naj da kölnski nadškof zadevno bulo oznaniti v svoji škofiji. A Mojster te obsodbe ni doži-

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Božični dar ČUKa: novo zdravilo!

Zamejci, Korošci in Primorci so se doslej nekoliko ponašali s športom, slikarstvom in literaturo. Zdaj pa so se izkazali na področju, kjer so brez vsake tradicije: v farmakologiji! Sestavili so namreč zdravilo, ki je prava senzacija: multikulturalin! Po zdravilu sprašujejo že iz Slovenije in proizvajalec, "Srp & zvezda sinovi" je, kolikor vemo, že v domenu z veliko novomeško firmo Krka za proizvodnjo na industrijski ravni.

Multikulturalin je namreč doslej pokazal nekaj skoraj čudežnih učinkov vključno v jezikovni rabi.

Tako je žena, Slovenka, ki je zjutraj požrla tableto multikulturalina, rekla možu, ki ji je rekel "Skuhaj mi kavo", odgovorila "Che te la fassi la tua bela!"

Ena sama bratska dvojezičnost povsod...

Kaj je torej multikulturalin? To je zdravilo, ki lajša mednacionalne napetosti, odstranjuje nacionalno tesnobo, daje uporabniku občutek sproščenosti in svobode, da niti ne ve, v katerem jeziku sploh govori...

Torej zdravilo za bratstvo in sproščenost!

Da bomo kratki, bomo z listka, priloženega posameznim tabletnim škatlicam, prepisali nekaj bistvenih podatkov:

Sestava: vitamin X
zajčjin
servilin
manjvrednostin
pezdoritin
nihilin

Zdravstvena stanja, v katerih se multikulturalin priporoča: nacionalna negotovost, mlahavost, polzavednost, politična ritkavost, asocialna tesnoba.

Kontraindikacije: zdravilo ni za ljudi z visokim narodnim pritiskom (povzroči bruhanje),

tudi z normalnim narodnim pritiskom ne (dvi-ganje želodca).

Uporaba: po potrebi kadarkoli, najrajši z limonadnim čajem.

Prodaja bo združena z loterijo: glavni zade-tek: brezplačni obisk razstave dragocenosti dinastije Ceausescujevih v Bukarešti (čevlji Ceausescujeve žene z diamanti in biseri...).

Nekaj prerokb Čukovega Vedeža za leto 1998

Nemška manjšina v Sloveniji (1800 duš) se bo v novem letu povečala za najmanj 200 Slovencev.

Ivo Leban, Ozeljan, in Žarko Žbogar, Piran, oba velika zagovornika pokojne Partije, se bo-šta še naprej vsaj dvakrat na teden neodjenljivo oglašala med Pismi bralcev v ljubljanskem Delu.

Na kakršnokoli vprašanje, ki mu bo javno postavljeno, Milan Kučan ne bo odgovarjal.

V Srednji Evropi bo spet zasedal kakšen simpozij za zaščito narodnih manjšin (ob njihovem izdihnjenju).

Kot doslej v Sloveniji ni bil postavljen pred sodišče niti en oznovski mučitelj iz prejšnjega režima, tako bo lahko mirno spal tudi v novem letu.

V Kopru bodo odkrivali ponarejene lire, v Celju ponarejene marke, v Sežani pa heroin.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete
razpisujeta

XXIII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1997. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

za smeh in dobro voljo.

– Janez, ali si res videl leteče krožnike?

– Videl, videl in občutil.

– Kaj res? Kdaj pa?

– Dva tedna po poroki.

–o–

“Po mojem bi morali rjavolasi moški nositi rjave obleke, črnotlasi črne in sivolasi sive obleke,” modruje Matija.

“Kaj pa plešasti?”

–o–

– V stolitrski sod sem lani pretočil dvesto litrov vina.

– Kaj pa govoriš! Nemogoče.

– Mogoče, mogoče. Pozabil sem ga zamašiti.

–o–

“Ej, prijatelj! Kam pa kam? Saj kosila sploh niste plačali!” vpije natakar za odhajajočim gostom.

“Kaj bom plačeval! Saj ni bilo nič vašega. Zrezek je bil dunajski, solata srbska, špageti italijanski, vino pa avstralsko.”

–o–

– Natakar, tistega pijanca tam v kotu mirno vrzite ven. Gotovo ne bo več pil.

– Pil res ne bo, ampak pustite gal Nocoj je že petkrat plačal račun.

–o–

“Kdaj je umrl France Prešeren?” sprašuje učitelj v šoli.

“Dobra dva dni pred svojim pogrebom.”

–o–

– Zakaj se že četrtrič ženiš?

– Rad imam spremembe. Vsaka ženska ima drugačne napake.

–o–

– Neoženjen moški nima s kom deliti svojih težav...

– Daj no, kakšne težave pa ima neoženjen moški?!

–o–

Ali ste že vedeli, da ostanejo piščanci dalj časa sveži, če jih pustite žive?

–o–

Žena možu:

– Zakaj ne nosiš poročnega prstana?

– Daj no mir, v tej vročini...

–o–

– Kje si spoznal svojo ženo?

– Pred petimi leti v neki gostilni.

– Vidiš, kako je alkohol škodljiv.

Rešitev uganke iz prejšnje številke

Na uganko v prejšnji številki nismo prejeli veliko odgovorov, čeprav je bilo vprašanje lahko. Prvi ravnatelj slovenskega učiteljskega-pedagoškega liceja Anton Martin Slomšek v Trstu, je bil dr. Anton Kacin. Pravilno je odgovorila samo Maša Bandelj iz Trsta, ki bo prejela našo knjižno nagrado.

Tokratna uganka pa je nekoliko drugačna. Posnetek na platnici nam prikazuje zasneženo zimsko pokrajino. Avtor je fotografijo posnel nekje na Dolenjskem in ji je zato dal naslov “Zasnežene stezice na Dolenjskem”. Kakšen naslov bi dali temu posnetku naši bralci? Pišite nam in predlagajte lepši naslov. Tri najboljše tekste bomo nagradili s knjižnimi nagradami založbe Mladika.

Znamke vseh vrst in rabljene telefonske kartice!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za misijone. Še vedno se ta akcija nadaljuje, zato se še enkrat priporočam vsem tistim, ki bi radi na ta način pomagali našim skrbnim misijonarjem.

Ob tej priliki želim vsem blagoslovljen božič in srečno novo leto 1998!

Saksida Franc

Ul. Biasoletto 125
34142 Trst-Trieste - Italija

Najlepše in najbolj koristno darilo za letošnji Božič je SLOVENSKA VIDEOKASETA.

V slovenščini sinhronizirana risanka, ki so jo pripravili Mladika, Družina, Radijski oder in Studio Trak, je namenjena otrokom in odraslim, verskim skupnostim in družinam.

Dobite jo v slovenskih knjigarnah in na upravi Mladike v Trstu, Donizettijeva 3, tel. 040/370846, faks 633307. Cena 29.000 lir